phase II Pirouette

Promena kroz pokret

Priručnik za trenere o globalnom građanstvu kroz umetničku formu

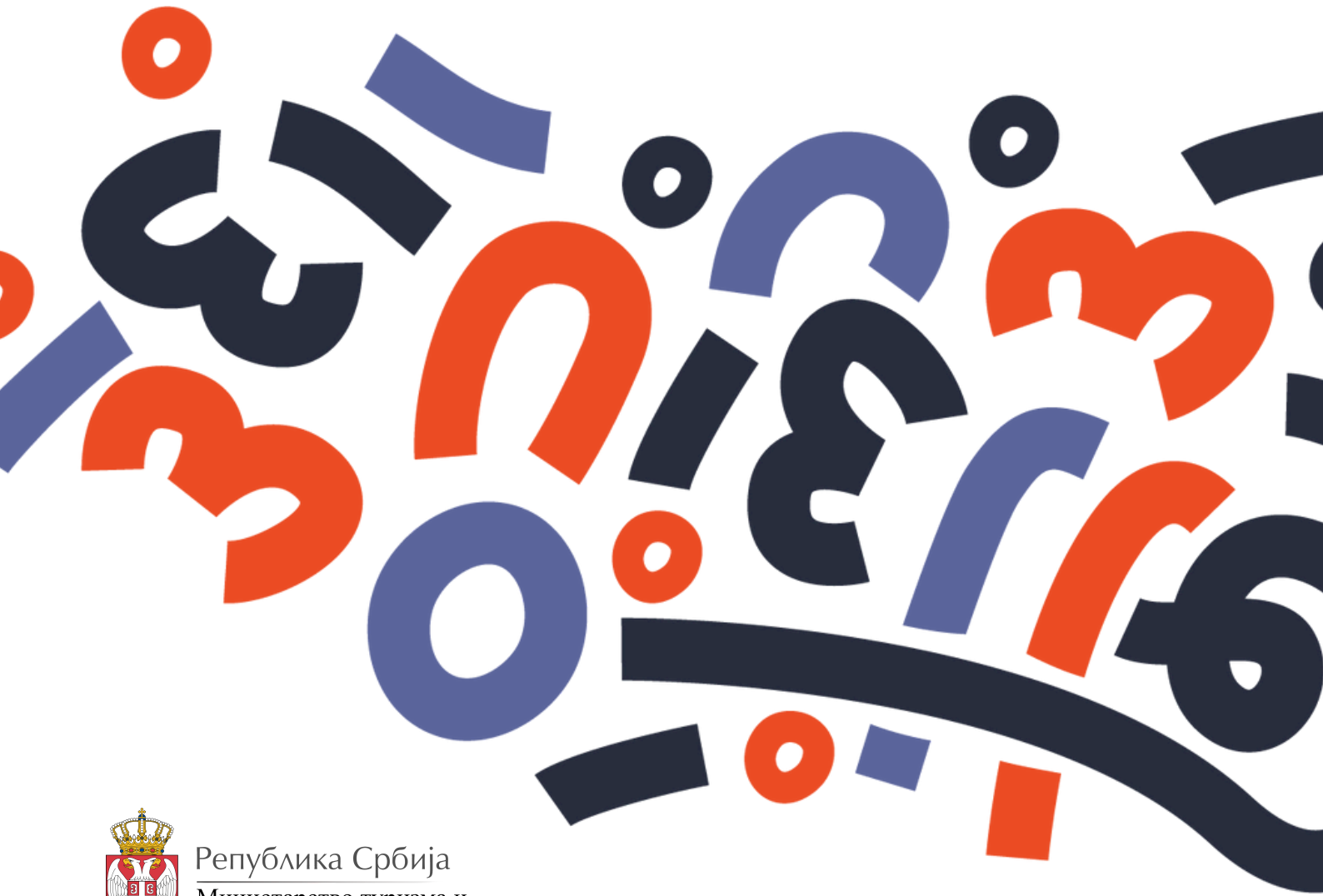

Република Србија
Министарство туризма и омладине

Co-funded by the European Union

Local Democracy Agency Mostar

NGO NEST Berlin

RE DIAL

anibar

optimisti

IZDAVAČ
LDA Mostar

UREDNIČKI TIM
Udruženje Magnet (Veliki Gaj, Srbija), Jelena Ristić
NGO NEST Berlin (Berlin, Nemačka), Christian Porstner

AUTORI
Xenia Koutentaki, Magnet Srbija
Nađa Duhaček, Magnet Srbija
Tony Morabito, NVO NEST Berlin Njemačka
Ivana Milenović, Dah Teatar Srbija

Ovaj priručnik je pripremljen kao intelektualni rezultat Erasmus+ projekta **"PIRUETA - faza 2: Mladi osnažuju svoje zajednice kroz scensku umetnost"** koji podržava Evropska komisija u okviru finansiranja Erasmus+ KA2 programa Izgradnja kapaciteta za mlade, a koji ko-finansira Ministarstvo turizma i omladine Republike Srbije u delu partnerstva koje sprovodi udruženje Magnet.
Projekat: ERASMUS-YOUTH-2024-CB-101185378

Република Србија
Министарство туризма и омладине

Co-funded by the European Union

Local Democracy Agency Mostar

POSEBNA ZAHVALNOST NAJANGAŽOVANIJIM POJEDINCIMA, KOJI SU UČESTVOVALI U IZRADI METODOLOGIJE PIROUETTE 2 TOKOM ZAJEDNIČKE OBUKE U VELIKOM GAJU, U SRBIJI, MAJA 2025. GODINE:

Jake Rowat, Casey Cogavin, Ana Milović Jasikovac, Katarina Marković, Silvia Uzcategui, Hilary Gilligan, Roxana Sillmen, Vanja Palček, Katelyn McKenna, Vuk Peković, Azra Mehonjić, Minja Novaković, David Cavollari, Christian Porstner, Olti Topalli, Fellanza Taraku, Elyssa McDonagh, Merima Bećirović, Tarik Bajramović, Pavle Šuman, Tesnim Karišik Spahić.

www.pirouetteproject.org

SADRŽAJ

Uvod 4
O projektu 5
Kome je ovaj priručnik namenjen — i šta ćete u njemu pronaći 6
Kako koristiti ovaj priručnik.. 7
Obrazovni pristup Pirouette 2 projekta 9
Kako izgledaju Pirouette obuke i kome su namenjene 9
Šta je globalno građansko obrazovanje (GGO) 11
Kako umetnost utiče na GGO 14
Kako neformalno obrazovanje (NFO), GGO i učenje kroz umetnost funkcionišu zajedno? 18
Okvir neformalnog obrazovanja za lokalne obuke u okviru projekta Pirouette 2 - kako ih osmisliti i realizovati 23
Predložene metode rada 25
Sekcija: Klimatske promene i vizualne umetnosti 27
Sesija 1: Poruka sa Zemlje 28
Sesija 2: Glas Zemlje 30
Sesija 3: Klima nekada, sada i sutra 34
Sekcija: Siromaštvo i ritam otpora 37
Sesija 4: U potrazi za našim ritmom 38
Sesija 5: Vajmsova teorija čizama 42
Sesija 6: Promeni svoje naočare 47
Modul: Rodna ravnopravnost i pozorište 52
Sesija 7: Utelovljavanje svesti 53
Sesija 8: Preoblikovanje slike 55
Sesija 9: Glasovi ravnopravnosti 58
Reference 63
Kontakt 64

UVOD

XENIA KOUTENTAKI, VODEĆA AUTORKA I TRENERKA ZA GLOBALNO OBRAZOVANJE

Umetnost od nas traži da osećamo pre nego što razumemo. Poziva nas da se pokrenemo pre nego što objasnimo, da zamislimo pre nego što analiziramo. Upravo to je čini tako snažnom — i tako neophodnom — u radu sa mladima na globalnim izazovima.

Ovaj priručnik nastao je iz uverenja da se u radu sa mladima mora ići dalje od reči. Mladima je potrebno da dožive, osete i izraze se. U vremenu u kojem su kritičko mišljenje, solidarnost i kreativno delovanje preko potrebni, mi iz Pirouette time smo odlučili da razvijemo metodologiju koja je istovremeno hrabra i utemeljena — metodologiju koja povezuje globalno građansko obrazovanje sa izvođačkim, vizuelnim i poetskim izrazima.

Pirouette nije samo edukativni program za mlade koji koristi umetnost kao svoju alatku. To je mreža organizacija i kolektiva širom Evrope koji čvrsto veruju da se obrazovanje, kultura i aktivizam moraju susresti. To su prostori koji pokreću promene - prostori za vežbanje demokratije, u kojima se vrednosti žive, identiteti potvrđuju, a moć istražuje sa pažnjom i hrabrošću.

Jedan od takvih prostora je i Magnet House, ruralni edukativni i kulturni centar u Južnom Banatu, u Srbiji, u kojem su po prvi put pilotirane obuke Pirouette programa, predstavljene u ovom priručniku. Magnet House nije samo prostor, već mesto koje u praksi "živi" metodologiju neformalnog obrazovanja, kroz principe samoorganizacije, zajedničke odgovornosti i interkulturnog učenja. Uz njega stoje i centri partnerskih organizacija projekta Pirouette, koji, svako na svoj jedinstven način, doprinose tome da sloboda mišljenja i građansko angažovanje nisu apstraktni ideali, već svakodnevna praksa.

Dok sprovodite lokalne obuke zasnovane na ovom priručniku, pozivamo vas da crpite inspiraciju iz ovih prostora — da istražujete kako funkcionišu, kako se održavaju i na koje načine podstiču promenu. Bilo da je zatvoren ili otvoren, ruralan ili urban, formalan ili improvizovan, prostor koji stvarate je važan. On gradi poverenje, omogućava dubinu i otvara put ka slobodi do koje vaša grupa može da dosegne.

Kroz ovo putovanje pronaći ćete više od samih sesija. Pronaći ćete pristup koji uključuje celokupno biće: srce, um i telo. Bilo da ste omladinski radnik, edukator, umetnik ili facilitator, pozivam vas da u ove metode zakoračite ne samo kao profesionalci, već i kao učenici i saradnici u zajedničkom stvaranju.
Neka vam ovaj priručnik bude kompas. Neka prostor transformacije koji stvarate postane vaš doprinos globalnom građanstvu.

O PROJEKTU

Projekat „PerformatIve aRts fOr yoUth EngagemenT and communiTy rEgeneration – Phase 2 – Global to Local“, koji se nadovezuje na dvogodišnju inicijativu PIROUETTE (2022–2023), ima za cilj da promoviše upotrebu izvođačkih umetnosti kao inovativne metodologije neformalnog obrazovanja. Kroz globalno obrazovanje, projekat podstiče društveno i građansko angažovanje mladih, sa namerom da doprinese razvoju osećaja globalnog građanstva, uz posebno ohrabrivanje i uključivanje umetnika i umetnica iz manje privilegovanih sredina.

Ideja projekta proistekla je iz prepoznavanja društvenog i građanskog angažovanja mladih kao snažnog pokretača razvoja zajednica, posebno kroz njihovo aktivno učešće u suočavanju sa globalnim izazovima. Poseban fokus stavljen je na podršku i osnaživanje umetnika i umetnica sa manje mogućnosti, kako bi se obezbedila veća inkluzivnost i raznolikost u oblasti izvođačkih umetnosti.

Cilj projekta je da unapredi primenu izvođačkih umetnosti kao inovativne metodologije neformalnog obrazovanja, sa osnovnim zadatkom jačanja društvenog i građanskog angažovanja mladih — naročito onih sa manje mogućnosti — kroz globalno obrazovanje i razvoj osećaja globalnog građanstva, uz uključivanje raznovrsnih umetničkih praksi i aktera.

Želimo da inspirišemo mlade ljude da svoju kreativnost koriste za suočavanje sa globalnim izazovima i za izgradnju snažnijih, otvorenijih i inkluzivnijih zajednica koje neguju raznolikost i aktivno učešće.

Partneri i uključene zemlje su:

LDA Mostar, Bosna i Hercegovina
REDIAL Partnership, Irska
Anibar, Kosovo*
NGO Nest Berlin, Njemačka
Optimisti, Crna Gora
Magnet, Srbija

** Ovaj naziv se koristi bez prejudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti UN 1244/1999 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.*

KOME JE OVAJ PRIRUČNIK NAMENJEN — I ŠTA ĆETE U NJEMU PRONAĆI

Ovaj priručnik namenjen je vama — omladinskim radnicima, edukatorima i nastavnicima sa umetničkom crtom i jasnom posvećenošću osnaživanju mladih. Bilo da dolazite iz oblasti izvođačkih umetnosti, vizuelnih umetnosti, uličnog performansa ili multimedijalnog pripovedanja, ove smernice su tu da podrže vaš rad sa mladima, posebno sa mladima i mladim umetnicima sa manje mogućnosti. Ovaj priručnik nije namenjen potpunim početnicima, već onima koji žele da unaprede svoje znanje i praksu kroz teme globalnog građanskog obrazovanja.

Ako želite da povežete umetnički izraz sa društvenim promenama i ako verujete u snagu kreativnosti kao pokretača dijaloga o globalnim izazovima — ovaj priručnik je pisan imajući vas u vidu.

Kroz ovaj priručnik moći ćete da:

- **naučite kako da integrišete globalno građansko obrazovanje** (GGO) u svoj umetnički rad i omladinski rad;
- **osmislite radionice** koje se bave ključnim globalnim temama, poput klimatskih promena, siromaštva i rodne ravnopravnosti;
- **istražite osnove neformalnog obrazovanja** (NFO) i učenja zasnovanog na umetnosti, kao i načine njihove primene u radu sa mladima;
- **dobijete pristup praktičnim strukturama sesija, alatima i primerima iz prakse** koji mogu poslužiti kao inspiracija za vaše programe;
- **dobijete savete kako da napravite atmosferu za učenje** koja podstiče raznolikost, empatiju i aktivno angažovanje u zajednici.

Cilj ovog priručnika je da vas osnaži da osmislite i realizujete obuke sa snažnim uticajem na mlade umetnike i umetnice — obuke koje ih podstiču da kritički promišljaju globalne teme, da svoje stavove izraze kreativno i da pokreću smislene programe u svojim zajednicama.

Kako koristiti ovaj priručnik

Ovaj priručnik je vaš praktični saveznik u osmišljavanju i realizaciji obuka koje koriste umetnost kao alat za globalno građansko obrazovanje (GGO). Bilo da planirate pojedinačnu radionicu ili višednevnu obuku, struktura priručnika pomoći će vam da ostanete utemeljeni i u obrazovnim namerama i u kreativnom angažovanju učesnika.

Priručnik možete koristiti na dva osnovna načina:

Kao vodič korak po korak

Pratite poglavlja redom kako biste stekli celovito razumevanje:

- obrazovnog pristupa projekta Pirouette 2;
- ključnih pojmova u oblasti globalnog građanskog obrazovanja, neformalnog obrazovanja i obrazovanja kroz umetnost;
- načina za kreiranje strukture obuke uz korišćenje okvira neformalnog obrazovanja;
- gotovih primera sesija na teme klimatskih promena, siromaštva i rodne ravnopravnosti.

Ovakav pristup preporučuje se ukoliko ste novi u oblasti globalnog građanskog obrazovanja ili ukoliko tražite celovitu metodologiju koju možete primeniti, prilagoditi ili dalje razvijati. Podrazumeva se osnovno znanje i iskustvo u realizaciji radionica i obuka u oblasti neformalnog obrazovanja.

Kao "kutiju sa alatom":

Ukoliko već imate iskustva i tražite inspiraciju ili konkretne alate, priručnik možete koristiti selektivno, prema svojim potrebama:

- koristite primere radionica kao proverene metode iz prakse;
- istražite primere globalnog građanskog obrazovanja zasnovane na umetnosti kako biste obogatili svoje sesije;
- konsultujte listu preporučene literature za dublje razumevanje i širi kontekst.

Kroz ceo priručnik pronaći ćete savete, predložene metode i prilagodljive formate koji su osmišljeni da vam pomognu u kreiranju inkluzivnih, participativnih i sadržajnih iskustava učenja sa snažnim uticajem.

Svako poglavlje je samostalna celina, ali istovremeno povezano sa ostalima — što vam omogućava da prilagodite sopstveni put kroz priručnik, u skladu sa kontekstom obuke, raspoloživim vremenom i grupom sa kojom radite.

Ovaj priručnik vas poziva da zajedno sa mladima i njihovim zajednicama stvarate prostore za kritičko promišljanje, umetnički izraz i razvoj globalne svesti.

PIROUETTE OBRAZOVNI PRISTUP

Pirouette obrazovni pristup je istraživačko putovanje kroz oblast globalnog građanskog obrazovanja mladih, zasmovano na iskustvu i umetničkoj formi. Ono okuplja edukatore, omladinske radnike i umetnike kako bi zajedno istraživali na koji način izvođačke umetnosti mogu doprineti razvoju kritičkog mišljenja, građanske odgovornosti i kulturne empatije kod mladih — naročito onih koji dolaze iz manje privilegovanih ili marginalizovanih sredina.

Ovaj pristup se oslanja na model transformativnog učenja i povezuje metodologije iz sledećih oblasti:

- **Globalno građansko obrazovanje (GGO)** – podstiče razumevanje globalne međuzavisnosti i lične odgovornosti, kroz istraživanje ključnih tema kao što su klimatske promene, siromaštvo i rodna ravnopravnost;
- **Učenje zasnovano na umetnosti** – koristi umetnički izraz kao sredstvo za istraživanje i razumevanje ovih tema;
- **Neformalno obrazovanje (NFO)** – stvara okruženje usmereno na učesnike, zasnovano na participaciji, inkluziji i refleksiji.

Kako izgledaju Pirouette obuke i kome su namenjene

Ovaj priručnik je posebno osmišljen kako bi vas podržao u primeni znanja o globalnom građanstvu u radu sa mladim umetnicima.

Obuke prate specifičan Pirouette okvir, zasnovan na principima neformalnog obrazovanja, koji obuhvata sledeće elemente:

- **Siguran i inkluzivan prostor:** Započnite sa efektnim aktivnostima za izgradnju grupe (npr. „umetnički fishbowl“, autoportreti, grupni izazovi) kako biste razvili poverenje i saradnju;
- **Istraživanje tema zasnovano na problemima:** integrišite jednu ili više ključnih globalnih tema (klimatske promene, siromaštvo, rodna ravnopravnost) kroz odgovarajuće umetničke forme — vizuelne umetnosti, teatar, ritam, pokret;

- **umetnost kao metoda i poruka**: razvijajte sesije kroz zajedničko stvaranje, refleksiju i prezentaciju (npr. izrada skulptura od prirodnih materijala, foto-eseji, performativno pripovedanje);
- **Meta-nivo učenja:** pomozite učesnicima da razumeju i artikulišu svoja iskustva; podstičite promišljanje vrednosti poput empatije, raznolikosti, pravde i odgovornosti prema zajednici;
- B**shodi koje vode mladi:** uključite javnu prezentaciju ili participativni događaj na kojem mladi predstavljaju svoj rad i stupaju u dijalog sa lokalnom publikom.

Priručnik sadrži primere sesija, potrebne materijale i savete za facilitaciju — pružajući vam sve što je potrebno za kreiranje smislenih, umetničkih i globalno osvešćenih prostora za učenje.

Kome su obuke namenjene

Pirouette obuke su namenjene mladim umetnicima i umetnicama u razvoju, uzrasta od 16 do 25 godina, koji dolaze iz nedovoljno zastupljenih, marginalizovanih ili ruralnih sredina. Reč je o mladima koji često nisu imali pristup strukturiranom umetničkom obrazovanju, niti priliku da se kroz kreativni rad bave globalnim društvenim temama.

Oni mogu biti plesači, pesnici, ilustratori, izvođači — ili jednostavno mladi ljudi sa snažnom željom da kroz umetnost kažu nešto važno o svetu u kojem žive.

Cilj ovih obuka je da osnaže njihove glasove kroz umetničku praksu, produbе njihovo razumevanje globalnih izazova i pruže podršku u oblikovanju priča koje odražavaju njihova lična iskustva i nade za promenu.

Snažno preporučujemo da, zajedno sa svojim kolegama i koleginicama, osmislite mentorski program koji će mladima pružiti kontinuiranu podršku — tokom same obuke, javnih prezentacija njihovog rada, ali i nakon završetka tih procesa.

Ovo nije samo obuka — to je poziv upućen mladima da zakorače u kreativni proces u kojem umetnost postaje lokalni aktivizam, a lokalne priče deo šireg, globalnog dijaloga.

ŠTA JE GLOBALNO GRAĐANSKO OBRAZOVANJE ?

Globalno građansko obrazovanje (GGO) predstavlja i način razmišljanja i skup transformativnih praksi koje osnažuju pojedince da razumeju, sagledaju i aktivno oblikuju sve povezaniji i složeniji svet u kojem živimo. Ono prevazilazi puko usvajanje znanja — GGO razvija vrednosti, stavove, ponašanja i veštine potrebne da pojedinci postanu pokretači pozitivnih promena, kako na lokalnom, tako i na globalnom nivou.

Globalni građanin ili građanka je neko ko:

- razume kako svet funkcioniše — njegove političke, društvene, ekonomske i ekološke sisteme — i na koji način su oni međusobno povezani;
- uvažava i poštuje kulturnu, etničku, versku i individualnu raznolikost;
- svestan ili svesna je globalnih nepravdi, sistemskih nejednakosti i istorijskih odnosa moći koji oblikuju savremeni svet;
- veruje u principe ljudskih prava, mira, održivosti i socijalne pravde i deluje u skladu sa njima.

Globalno građansko obrazovanje podstiče:

- kritičko mišljenje i preispitivanje onoga što je pravedno i pravično;
- empatiju i sposobnost sagledavanja sveta iz perspektive drugih;
- konstruktivno rešavanje konflikata i nenasilnu komunikaciju;
- zajedničko rešavanje problema, timski rad i interkulturni dijalog;
- svest o održivosti i odgovornosti prema dobrobiti planete.

Prema definiciji UNESCO-a, globalno građansko obrazovanje ima za cilj da kod ljudi razvije znanja i kompetencije potrebne za razumevanje globalnih pitanja, kao i za aktivno građansko delovanje koje doprinosi mirnijem, tolerantnijem, inkluzivnijem i bezbednijem svetu.

Ono se oslanja na ključne pedagoške principe, kao što su:

- **obrazovanje usmereno na učesnike**, koje prepoznaje i vrednuje iskustva i identitete svake osobe;
- **participativne metode** ukorenjene u tradicijama neformalnog obrazovanja;
- **povezivanje lokalnog i globalnog**, koje omogućava učesnicima da lična iskustva povežu sa strukturnim uzrocima i kolektivnim rešenjima.

Globalno građansko obrazovanje **neguje vrednosti** kao što su:

- poštovanje ljudskog dostojanstva i raznolikosti;
- empatija i otvorenost uma;
- solidarnost, pravda i odgovornost;
- građanska hrabrost da se prepozna i ospori nepravda i da se preduzme akcija.

Istovremeno, GGO **podstiče ponašanja** koja su u skladu sa ovim vrednostima, kao što su:

- aktivno učešće u građanskom i društvenom životu;
- pozivanje institucija na odgovornost;
- rad na zajedničkim ciljevima — kroz umetnički izraz, volontiranje, organizovanje ili obrazovanje drugih.

Prema okviru organizacije Oxfam za obrazovanje za globalno građanstvo, globalno kompetentna osoba uči da preispituje sopstvene pretpostavke, promišlja svoje mesto u svetu i prepoznaje snagu kolektivnog delovanja.

Ukratko, globalno građansko obrazovanje ne odnosi se samo na učenje o svetu — već na njegovo aktivno menjanje.

SAVET ZA TRENERE
Kako ugraditi globalno građansko obrazovanje u Pirouette obuke

- Globalno građansko obrazovanje nije samo tema - ono je **perspektiva.** Ono treba da oblikuje način na koji postavljate pitanja, birate metode i vodite procese refleksije.
- GGO poziva učesnike ne samo da uče o svetu, već i da **prepoznaju sebe kao one koji mogu da ga oblikuju** — kroz svest, odgovornost i delovanje.
- Vaša uloga je da povezujete **lično i političko** — da pomognete mladima da uoče kako njihove priče, brige i izrazi imaju značaj i odjek i na globalnom nivou.
- Koristite **umetnost kao okidač za dijalog** o nepravdi, raznolikosti, empatiji i kolektivnoj odgovornosti. Kreativni procesi često otvaraju vrata koja same činjenice ne mogu.
- Manje se usmeravajte na prenošenje sadržaja — a više na stvaranje **prostora za preispitivanje, refleksiju i ličnu inicijativu**.

Zapitajte se:

- *Kako ova aktivnost pomaže učesnicima da kritički promišljaju svet oko sebe?*
- *Da li podstiče empatiju i interkulturno razumevanje?*
- *Da li povezujemo lokalna, lična iskustva sa širim globalnim pitanjima?*
- *Da li mladi imaju prostor da sami definišu šta im je važno — i da na osnovu toga deluju?*

Kada se mladi osećaju **saslušano, povezano i osnaženo**, oni počinju da prelaze put od svesti ka delovanju. Vaša obuka može biti pogled koji menja perspektivu.

KAKAV UTICAJ UMETNOST IMA U GLOBALNOM GRAĐANSKOM OBRAZOVANJU?

Kao trener koji uz pomoć ovog priručnika radi sa mladima, vi ne prenosite samo sadržaj — vi učestvujete u oblikovanju **kreativnih, empatičnih i otpornih ljudi**, sposobnih da se snađu u složenom svetu koji se neprestano menja. U tom kontekstu, umetničko obrazovanje postaje snažan alat — ne samo za učenje, već i za buđenje svesti i pokretanje promene.

Umetnost ne samo da obrazuje - ona budi i transformiše.

Umetnost može da:

- podstakne celovit razvoj, povezujući telo, um i emocije;
- razvija i kritičko mišljenje i kreativno izražavanje, neophodno za suočavanje sa složenim društvenim pitanjima;
- neguje empatiju, interkulturno razumevanje i smislen dijalog;
- jača osećaj zajedništva i učešće u građanskom životu;
- pripremi mlade da se nose sa neizvesnošću i da zamišljaju moguća rešenja.

Kroz kreativno izražavanje, vaši učesnici i učesnice stiču alate za istraživanje identiteta, preispitivanje društvenih normi i zamišljanje novih stvarnosti. Umetničko obrazovanje razvija kritičku svest, emocionalnu otpornost i interkulturnu empatiju – osnažujući mlade da postanu pokretači promena u svojim zajednicama i šire.

Prema Seulskom programu UNESCO-a za umetničko obrazovanje (2010), umetničko obrazovanje treba da:

- bude visokog kvaliteta i dostupno svim učenicima i učesnicima;
- služi kao alat za suočavanje sa društvenim i kulturnim izazovima;
- razvija kapacitete za inovacije, održivost i izgradnju mira.

Zašto je umetnost važna u transformativnom učenju

U okruženjima transformativnog učenja — poput onih koja ćete vi stvarati — umetnost postaje centralna pokretačka snaga. Ona može da služi kao:

- okidač za duboko emocionalno angažovanje koje dovodi u pitanje postojeće pretpostavke;
- ogledalo za samorefleksiju i izgradnju identiteta;
- neverbalni jezik za razumevanje i obradu nejednakosti, traume i kulturnih tenzija;
- most između nesvesnih uvida i svesnog delovanja;
- zajednički prostor za kritiku, imaginaciju i društvenu transformaciju.

Teorija transformativnog učenja, koju je razvio **Jack Mezirow**, podseća nas da duboke promene često započinju kroz tzv. dezorijentišuće dileme — neočekivane trenutke koji nas primoravaju da sagledamo stvarnost iz nove perspektive. Umetnost upravo takve trenutke čini mogućim.

Knut Illeris naglašava da istinsko učenje ne uključuje samo intelektualnu dimenziju, već i emocionalnu i socijalnu. Umetnost prirodno aktivira sve tri — misao, osećaj i odnos sa drugima.

Ovu perspektivu dodatno produbljuje **Edward Taylor**, koji pokazuje da estetska iskustva — kada su vođena dijalogom i refleksijom — mogu dovesti do promena u vrednostima i pogledima na svet. Upravo su takve promene ključne u radu sa mladima na složenim temama poput rodne ravnopravnosti, klimatske pravde ili siromaštva.

Umetnost i društvena promena: freireanska perspektiva

Inspirisani delom **Paulo Freire** i njegovom *Pedagogijom potlačenih*, učenje ne posmatramo kao prenos znanja, već kao proces zajedničkog stvaranja značenja i kolektivnog promišljanja stvarnosti. Bilo kroz pokret, pozorište, vizuelnu umetnost ili ritam — umetnost ljudima daje prostor da „čitaju svet“ i da na njega svesno deluju.

Freire je umetnost video kao način da se svet imenuje, da se preuzmu i povrate sopstveni narativi i da se zamisle alternative postojećim strukturama — naročito za one čiji su glasovi često isključeni. Zbog toga je umetnost posebno snažan alat u radu sa marginalizovanim mladima, do kojih tradicionalni obrazovni pristupi često ne dopiru.

Od nasleđa ka inovaciji

U okviru obuka, primetićete i da umetnost deluje kao most između kulturnog nasleđa i inovacije. Ona pomaže mladima da se povežu sa sopstvenim korenima, ali i da eksperimentišu, preispituju, ponovo osmišljavaju i izraze svoju viziju budućnosti.

Kako učesnici prelaze put od ličnog izražavanja ka društvenom učešću, oni postaju kulturni akteri koji povezuju različite identitete, zajednice i poglede na svet.

SAVET ZA TRENERE

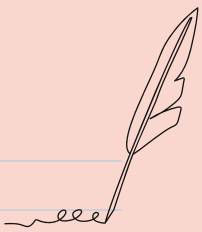

Dok osmišljavate svoje sesije, zapitajte se:

- *Kako ova aktivnost može da probudi radoznalost i empatiju?*
- *Da li ostavlja prostor i za izražavanje i za refleksiju?*
- *Na koji način povezuje lično sa političkim, lokalno sa globalnim?*

Zapamtite: umetnost ne mora da daje odgovore — ona otvara prostor za dijalog i transformaciju.
Neka vaše radionice budu upravo taj prostor.

U nastavku slede konkretni primeri obrazovanja kroz umetnost — kao polazna tačka za kreiranje sopstvenih sesija i za povezivanje ličnog izraza sa zajedničkom svrhom.

Opasnost tišine
Clint Smith | TED Talk
Pogledajte video ovde

U ovoj snažnoj spoken word izvedbi, Clint Smith — edukator, pesnik i aktivista — podseća nas da ćutanje nije neutralnost. Ćutanje je saučesništvo.

Polazeći od sopstvenih iskustava i teških lekcija iz istorije, Smith iznosi potresno promišljanje o ceni ćutanja pred nepravdom. Bilo da je reč o učionici, gradu ili čitavoj zemlji, poruka je jasna: ne progovoriti znači ne zauzeti stav.

„Došao sam do toga da shvatim da je ćutanje talog straha."

Smith nas poziva — a posebno mlade — da se ne povlačimo onda kada je istina potrebna. Umesto toga, ohrabruje nas da govorimo iskreno, sa empatijom, pa čak i drhtavim glasom.

Za edukatore, omladinske radnike i umetnike, njegova poruka je jasna: pomozite mladima da pronađu svoj glas — i da veruju u njegovu snagu.

KAKO NEFORMALNO OBRAZOVANJE, GLOBALNO GRAĐANSKO OBRAZOVANJE I UČENJE ZASNOVANO NA UMETNOSTI FUNKCIONIŠU ZAJEDNO?

Neformalno obrazovanje (NFO), globalno građansko obrazovanje (GGO) i učenje zasnovano na umetnosti nisu odvojene metode — to su međusobno duboko povezani pristupi koji, kada se kombinuju, stvaraju snažno obrazovno iskustvo. Zajedno, oni imaju za cilj da osnaže pojedince, promovišu socijalnu pravdu i inspirišu delovanje ka pravednijem, mirnijem i održivijem svetu.

Neformalno obrazovanje (NFO)

NFO pruža strukturu i proces

- stvara sigurne, inkluzivne i participativne prostore u kojima je učenje iskustveno i refleksivno;
- podstiče pristupe usmerene na učesnike, poput grupnog rada, dijaloga, igranja uloga, world café metoda, kreativnih radionica i krugova refleksije;
- zasniva se na vrednostima empatije, solidarnosti, saradnje i poštovanja.

Globalno građansko obrazovanje (GGO)

GGO daje svrhu i perspektivu

- Podstiče razumevanje globalnih sistema, nejednakosti i međuzavisnosti.
- Pomaže učenicima da postavljaju ključna pitanja:
  - Šta znam o ovom pitanju?
  - Kako ono utiče na druge? Kako utiče na mene?
  - Šta mogu da učinim kako bih se njime bavio/bavila?
  - Kome sam odgovoran/odgovorna? Sa kakvim dilemama se mogu suočiti?
- ohrabruje aktivno učešće u stvaranju pozitivnih društvenih promena.

Učenje zasnovano na umetnosti

Umetnost uvodi jezik i izraz

- omogućava mladima da obrade i izraze složene emocije i perspektive — čak i onda kada reči nisu dovoljne;

- poziva učesnike da razvijaju empatiju i da zamišljaju alternativne mogućnosti i drugačije ishode;
- kroz kreativni proces povezuje lično i političko;
- postavlja pitanja poput: *Sa kim saosećaš? Čiju priču osnažuješ i činiš vidljivom?*

Umetničke forme kao što su crtanje, kolaž, haiku poezija, pantomima, fotografija, pozorište, muzika i video mogu da pretvore refleksiju u izraz — a izraz u delovanje.

Šta nudi	**Neformalno obrazovanje (NFO)**	**GCED: razumevanje globalnih tema**	**Art-based Learning: učenje kroz umetnost**
Zašto učimo	Osnaživanje na temelju vrednosti	Razumevanje globalne pravde	Izražavanje ličnih/društvenih istina
Šta istražujemo	Grupne procese, saradnju	Sisteme, nejednakosti, ljudska prava	Identitet, emocije, narativ
Kako se angažujemo	Kroz igru, diskusije, igru uloga	Kroz kritičko promišljanje, sagledavanje perspektiva	Kroz rreativno stvaranje, iskustveno učenje
Do čega vodi	Učešća, saradnje	Građanskog delovanja, solidarnosti	Pripovedanja, vidljivosti, transformacije

Zajedno, neformalno obrazovanje, globalno građansko obrazovanje i učenje zasnovano na umetnosti čine obrazovni trougao:

NFO drži prostor,

GGO donosi viziju,

umetnost mu daje glas.

SAVETI ZA TRENERE

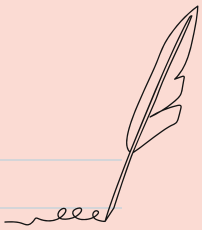

Koristite metode neformalnog obrazovanja kako biste stvorili prostor u kojem se svi osećaju bezbedno da govore, propituju i istražuju. **To je vaša osnova.**

Koristite globalno građansko obrazovanje da uokvirite „**zašto**“ — zašto je ova tema važna na globalnom, lokalnom i ličnom nivou? Pomozite učesnicima da povežu sopstvene živote sa širom slikom.

Koristite umetnost kako biste otključali emocije, maštu i uvide. Dozvolite mladima da izraze ono za šta još uvek nemaju reči.

Dok planirate svoje sesije, zapitajte se:

- *Da li ova aktivnost podstiče radoznalost, kreativnost i kritičku refleksiju?*
- *Da li su učesnici ohrabreni da promišljaju stvarne društvene teme iz sopstvene perspektive?*
- *Da li postoji prostor za različite oblike izražavanja — govorne, vizuelne, telesne i emotivne?*
- *Na koji način svaka sesija gradi empatiju, solidarnost i osećaj odgovornosti?*

Kao trener, vaša uloga je da isprepletete ove dimenzije i pomognete učesnicima ne samo da uče — već i da osećaju, izražavaju se i deluju.

Zapamtite: **vi ne podučavate o promeni — vi stvarate uslove da ona započne.** A kada mladi povežu glavu, srce i ruke, transformacija je neizbežna.

Podržimo umetnost kao da demokratija od toga zavisi — jer zaista zavisi!

U svom ubedljivom tekstu „Let's support the arts like democracy depends on it—because it does!", Vu Le ukazuje na duboku i neraskidivu vezu između umetničkog izražavanja i vitalnosti demokratije. Osvrćući se na izvođenje dela Ntozake Shange *For Colored Girls Who Have Considered Suicide / When the Rainbow Is Enuf*, Le ilustruje kako umetnost može da preispita uvrežena shvatanja i podstakne empatiju. On opisuje kako je posmatrao člana publike koji je u početku delovao nezainteresovano, da bi tokom predstave postao vidno potresen — čime se jasno pokazuje transformativna i povezivačka moć umetnosti.

Le dalje naglašava da je umetnost kroz istoriju bila snažno sredstvo otpora represiji. Od Pikasove *Guernica*, koja se suočava sa strahotama rata, preko murala koje je stvarala Brigada Ramona Parra u otporu Pinočeovom režimu, do radikalnih performansa kolektiva *The Living Theatre*, koji su kritikovali državno nasilje — umetnost je dosledno služila kao prostor otpora i izgovaranja istine.

Ipak, Le izražava zabrinutost zbog sistematskog uskraćivanja finansija za umetnost. Navodi da je National Endowment for the Arts (SAD) u 2024. godini dobio svega 207 miliona dolara — što predstavlja tek 0,003% federalnog budžeta. On tvrdi da ovakva smanjenja nisu samo budžetske odluke, već svesni potezi usmereni na gušenje neslaganja i slabljenje demokratskih struktura.

Kao odgovor na to, Le poziva fondacije, donatore i širu zajednicu da prepoznaju i podrže umetnost kao ključni stub demokratije. On ističe da umetnost nije luksuz, već nužnost — od presudnog značaja za razvoj kritičkog mišljenja, jačanje zajednica i izgradnju otpornosti na autoritarne tendencije.

Zašto je umetnost ključna za demokratiju
Eric Liu | TED Talk
Pogledajte ovde

U ovom strastvenom i hitnom govoru, Eric Liu, zagovornik građanskog angažovanja i osnivač organizacije *Citizen University*, tvrdi da umetnost nije sporedna aktivnost u demokratiji — ona je centralna za njen opstanak.

„Demokratija funkcioniše samo onda kada dovoljan broj ljudi veruje u nju."

Liu ističe da građanska moć i moć kulture moraju da se razvijaju zajedno. Bez umetnosti, demokratija postaje prazna — sistem bez duše i zajedničkog smisla. Umetnost daje jezik onome što je teško izreći, pomažući ljudima da razumeju nepravdu, identitet i osećaj kolektivne pripadnosti.

On objašnjava da je umetnost način na koji osećamo moć, a ne samo način na koji o njoj govorimo. Kroz pripovedanje, rituale, performanse i proteste, zajednice uvežbavaju demokratiju — vežbaju da govore, zamišljaju alternative i zajedno stvaraju društvo.

Liu poziva na to **da se u kulturu ulaže jednako koliko i u infrastrukturu**. To podrazumeva finansiranje umetnosti, negovanje javnih rituala i prepoznavanje umetnika kao graditelja nacije.

Umetnost kao oblik aktivizma
Thelma Golden | TEDxMet
Pogledajte ovde

U ovom elegantnom i inspirativnom govoru, Thelma Golden, kustoskinja i direktorka The Studio Museum in Harlem, istražuje kako umetnost ne samo da odražava svet — već ima moć da ga preoblikuje.

Golden govori o tome kako su umetnici kroz istoriju bili u prvim redovima društvenih promena, naročito crni umetnici, čiji su radovi dovodili u pitanje dominantne narative, iznova promišljali identitet i iznosili istine koje su često izostavljene iz udžbenika istorije.

Ona kustosku praksu definiše kao oblik kulturnog aktivizma — način organizovanja znanja i vidljivosti. Kroz svoj rad, Golden podržava **umetnike koji brišu granicu između estetskog i političkog i koji koriste lepotu kao sredstvo za postizanje pravde.**

OKVIR NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ZA PIROUETE OBUKE – KAKO IH OSMISLITI

U nastavku su dati opšti saveti koji vam mogu pomoći u planiranju i realizaciji obuka.

- **Počnite sa jasnoćom**: Budite promišljeni u definisanju ciljeva — ali fleksibilni u metodama. Dozvolite učesnicima da utiču na to kako ćete zajedno doći do postavljenih ishoda učenja.

- **Koristite različite stilove učenja**: Kombinujte pokret, diskusiju, pisanje, vizuelno stvaranje, performans i tišinu. Različiti učesnici se povezuju na različite načine.

- **Stvorite ritam**: Uskladite aktivnosti visokog energetskog intenziteta sa sporijim, refleksivnim momentima. Naizmenično izražavanje i obrada iskustva produbljuju uticaj učenja.

- **Gradite osećaj vlasništva**: Pozovite učesnike da zajedno sa vama oblikuju delove obuke — naslove, zagrevanja, završne rituale ili načine javnog predstavljanja radionica.

- **Facilitirajte, nemojte usmeravati**: Dozvolite učesnicima da istražuju ideje na sopstveni način. Uključujte se da biste podržali i usmerili proces, a ne da biste držali predavanje.

- **Normalizujte ranjivost**: Koristite kratke provere raspoloženja, lične priče i umetničko izražavanje kako biste otvorili prostor za emocije i iskrenost — posebno kada se bavite osetljivim temama.

- **Razmišljajte o prostoru**: Aktivno koristite okruženje — i unutrašnje i spoljašnje prostore. Šetnja, miran kutak ili promena ambijenta mogu promeniti energiju grupe i produbiti uvide.

- **Držite svrhu vidljivom**: Redovno se vraćajte na šire *„zašto“* — Zašto ovo radimo? Kako je to povezano sa svetom kakav želimo da gradimo?

- **Završavajte kreativnom refleksijom**: Omogućite učesnicima da razmišljaju ne samo kroz reči, već i kroz crteže, fotografije ili grupne rituale. Refleksija je mesto gde se učenje zaista slegne.

I zapamtite:

- Vi ne samo da organizujete radionicu – vi pružate prostor za transformaciju.
- Posvetite vreme za izgradnju poverenja pre nego što se upustite u dublje proučavanje sadržaja. Povezana grupa je hrabra grupa.
- Birajte umetničke forme koje su autentične za učesnike i njihov kontekst – poštujte njihov kulturni i lični izraz.
- Vodite svoju grupu da se kreće između osećanja i razmišljanja: od ličnih emocija ka kolektivnom razumevanju.
- Ne žurite s krajem – ishodi koje vode mladi nisu pitanje savršene izvedbe, već osnaživanja, vidljivosti i zajedničkog vlasništva nad procesom.

Predložene metode koje će se koristiti

Kviz

Kvizovi su dobar alat za procenu znanja učesnika o određenoj temi, kao i za pružanje osnovnog teorijskog okvira i dodatnih resursa za one koji žele da saznaju više.

Kviz možete koristiti na dva načina: kao takmičarsku igru, pri čemu se učesnici dele u timove koji se međusobno nadmeću; kao kooperativnu igru, u kojoj je cilj da grupa zajednički ostvari što veći rezultat.

U duhu globalnog građanskog obrazovanja, koje teži promociji saradnje i solidarnosti, druga opcija je preporučljivija. Sa druge strane, takmičarski format može zadržati visok nivo pažnje i motivacije u grupi i poslužiti kao dobar energizer na početku sesije.

Neki od online alata koji vam mogu pomoći u izradi kviza su:
1. Quizizz
2. Kahoot!
3. Mentimeter

World café

World café je metoda koja omogućava konstruktivan i fokusiran dijalog u manjim grupama na određenu temu. Istovremeno, predstavlja dobar alat za sagledavanje kolektivnog znanja grupe i za postizanje uravnotežene raspodele vremena za govor između trenera i učesnika.

Korisni resursi za ovu metodu su:
1. Komplet alata za hosting World Café-a
2. Miro Virtual World Café Template
3. Metoda SessionLab World Café

Izjave

Učesnici se pozivaju da zauzmu mesto u sredini prostorije. Trener zatim čita niz unapred pripremljenih izjava, koje su često namerno osmišljene tako da budu provokativne ili kontroverzne.

Nakon svake izjave, učesnici se pozicioniraju u odnosu na to da li se sa njom slažu, ne slažu ili su neodlučni. Nakon toga sledi kratka diskusija u kojoj učesnici objašnjavaju zašto su izabrali određenu poziciju. Ukoliko tokom razgovora neko promeni mišljenje, može slobodno da promeni i svoju poziciju u prostoru.

Metoda „Izjave“ je dobar alat za kritičku analizu teme iz različitih uglova. Ona podstiče kritičko mišljenje, konstruktivan dijalog, aktivno slušanje i jasno izražavanje sopstvenih stavova.

Vežba zahteva pažljivo upravljanje vremenom — ne bi trebalo da traje ni predugo ni prekratko. Takođe, važno je da trener podstakne tiše učesnike da se uključe u razgovor i da ne dozvoli da diskusiju preuzmu dominantniji ili glasniji učesnici.

Lov na blago

Igre potrage za blagom spadaju među najzabavnije, najangažovanije i najdinamičnije metode rada. One omogućavaju korišćenje celokupnog okruženja — kako unutrašnjeg, tako i spoljašnjeg — kao prostora za učenje.
Sa druge strane, zahtevaju veoma pažljivu pripremu, jasne instrukcije i precizno upravljanje vremenom. Mogu biti osmišljene kao takmičarske ili kooperativne aktivnosti, a izbor formata treba da zavisi od ciljeva same obuke.

Korisni digitalni alati za ovu metodu su:

1. Actionbound
Aplikacija koja omogućava kreiranje interaktivnih, lokacijski zasnovanih potraga za blagom i kvizova, kojima učesnici pristupaju putem pametnih telefona.

2. Goosechase
Alat za dizajniranje i vođenje „scavenger hunt“ igara sa prilagodljivim zadacima koje učesnici izvršavaju slanjem fotografija, video-snimaka ili pisanih odgovora.

3. Interacty
Platforma koja omogućava kreiranje online igara potrage za blagom sa različitim zadacima i izazovima, pogodnih i za obrazovne i za zabavne svrhe.

Razmrdavalice

Razmrdavalice se koriste za podizanje energije, vraćanje fokusa i rasterećenje učesnika — posebno nakon emocionalno ili mentalno zahtevnih aktivnosti.
Ne treba ih preterano koristiti, a preporučljivo je birati one koji su povezani sa umetničkim formama koje su u fokusu obuke, poput muzike, pokreta, plesa ili pozorišta.

SEKCIJA: KLIMATSKE PROMENE I VIZUALNE UMETNOSTI

Savremena generacija se suočava sa klimatskim promenama kao jednim od najvećih globalnih izazova današnjice. Ekološki uticaji klimatskih promena pogađaju kako postojeće zajednice, tako i buduće generacije, ali podizanje svesti i podsticanje konkretnog delovanja i dalje predstavljaju izazov. Zahvaljujući svojoj sposobnosti da univerzalno povezuje ljude, umetnost može da posluži kao alat za prevazilaženje jaza između svesti o problemu i delovanja ka promeni.

Ova sekcija istražuje potencijal kreativnog izražavanja kao sredstva za podizanje svesti, zagovaranje promena i obrazovni rad. Sesije omogućavaju učesnicima da dožive priče o klimatskim promenama kroz različite umetničke forme, uključujući pisanje, crtanje, skulpturu i fotografiju. Planirane aktivnosti pomažu omladinskim radnicima i mladima da razvijaju kreativne veštine, ali i kritičko mišljenje i timski rad, kako bi osmislili inovativne pristupe za podizanje ekološke svesti u svojim zajednicama.

Sekcija se sastoji od tri međusobno povezane sesije koje mladima pomažu da promišljaju klimatske promene kroz umetnički izraz. Svaka sesija koristi drugačiju umetničku formu — pisanje i crtanje, skulpturu od prirodnih materijala i fotografiju — sa ciljem da podstakne svest, kritičko razmišljanje i lično angažovanje.

SESIJA 1: PORUKA SA ZEMLJE

Umetnička forma: Pisanje i vizuelna umetnost
Trajanje: 2 sata
Cilj: Podsticanje empatije, kritičkog promišljanja i emotivne povezanosti sa klimatskim promenama kroz personifikaciju Zemlje i izražavanje njenog „glasa" putem pisane reči i vizuelnog pripovedanja.

Ova sesija omogućava učesnicima da razumeju klimatske promene tako što Zemlji daju glas — kroz slikanje i pisanje. Aktivnost podstiče učesnike da izraze svoja razmišljanja o klimatskim promenama stavljajući Zemlju u perspektivu živog bića i kreirajući pisane poruke i vizuelne radove. Sesija razvija samorefleksiju, empatiju i kreativnu komunikaciju.

Ciljevi sesije:

- Podstaći učesnike da sagledaju klimatske promene iz perspektive Zemlje.
- Koristiti kreativno pisanje i vizuelnu umetnost za izražavanje složenih emocija povezanih sa ekološkim gubicima.
- Razvijati grupnu empatiju, maštu i umetničko samoizražavanje kao alate za učenje o globalnom građanstvu.

Ishodi učenja

- Jačanje empatije kroz zamišljanje perspektive Zemlje.
- Razvoj veština kreativnog pisanja i vizuelne komunikacije.
- Učenje kako se umetnički izraz može koristiti kao metoda za ekološku refleksiju i zagovaranje.
- Produbljivanje razumevanja emotivnih i moralnih dimenzija klimatskih promena.

Aktivnost	Trajanje	Upute
1. Uvod i predstavljanje teme	5 minuta	Postavite ton sesije. Ukratko predstavite vezu između klimatskih promena, ljudskog delovanja i umetničkog izraza.
2. Grupni podsticaj: „Kad bi Zemlja mogla da govori...”	5 minuta	Zamolite učesnike da razmisle: *Šta bi nam Zemlja danas rekla?* Započnite kratkom diskusijom ili tihom individualnom refleksijom.
3. Napiši poruku Zemlji	5 minuta	Svaki učesnik piše jednu rečenicu upućenu Zemlji. Poruka može biti izvinjenje, pitanje ili obećanje. Sakupite poruke i nasumično ih izmešajte.
4. Razmena i odgovori u ulozi Zemlje	15 minuta	Podelite nasumično izvučene poruke. Učesnici odgovaraju kao da su Zemlja, pišući odgovor u formi pisma, kratke pesme ili refleksije.
5. Kreiranje vizuelnog odgovora	50 minuta	Učesnici koriste crtanje, kolaž ili slikanje kako bi vizuelno predstavili odgovor koji su upravo napisali. Podstaknite upotrebu metafore, mašte i ličnog izraza.
6. Šetnja kroz galeriju i čitanje radova	20 minuta	Izložite sve radove. Učesnici, jedan po jedan, čitaju svoj pisani odgovor naglas i predstavljaju vizuelni rad. Podstaknite aplauz ili tihu afirmaciju.
7. Grupna refleksija	20 minuta	Postavite pitanja i podstaknite razgovor: *Kako je bilo govoriti kao Zemlja? Koje su se emocije pojavile? Šta nam umetnost omogućava da izrazimo, a što same činjenice ne mogu?* Podstičite deljenje bez pritiska.

Potrebni materijali

- Papir za pisanje (A4 ili reciklirani listovi)
- Olovke, flomasteri, markeri u boji ili bojice
- Karton ili papir za crtanje za umetničko delo
- Opcionalno: lepak, makaze, stari časopisi za kolaž
- Prostor na zidu ili podu za stvaranje mini "galerije"
- Lagana muzika u pozadini (opciono, za podršku koncentraciji)

SESIJA 2: GLAS ZEMLJE

Umetnička forma: skulptura od prirodnih materijala na otvorenom
Cilj: Istraživanje prirode kao istovremeno materijala i poruke u ekološkom pripovedanju.

Tokom sesije „Glas Zemlje“, učesnici kreiraju privremene skulpture od prirodnih materijala kako bi istražili odnos između umetnosti i okruženja. Radionica omogućava učesnicima da razvijaju održive umetničke prakse, dok istovremeno jačaju timski rad kroz zajedničko stvaranje skulptura od prirodnih elemenata. Sesija doprinosi razvoju svesti o prirodnim resursima, podstiče održivo umetničko izražavanje i osnažuje saradnju unutar grupe.

Ciljevi sesije

- Podsticanje ekološke svesti kroz korišćenje prirodnih materijala u umetničkom radu.
- Razvijanje timskog rada i grupne kreativnosti u spoljašnjem prostoru.
- Promišljanje veze između brige o životnoj sredini i kulturnog izražavanja.
- Istraživanje održivosti kroz privremenu, niskouticajnu skulpturu.

Ishodi učenja

- Povećano uvažavanje tekstura, oblika i materijala iz prirode.
- Razumevanje načina na koje se brige u vezi sa klimatskim promenama mogu izraziti kroz skulpturu u prirodi.
- Razvoj veština saradnje i zajedničkog planiranja u manjim grupama.
- Razumevanje koncepta prolazne (efemerne) umetnosti i održivosti.
- Promišljanje o tome kako umetnost u prirodi može preneti poruke o odgovornosti prema životnoj sredini.

Aktivnost	Trajanje	Upute
1. Uvod u eko-umetnost	10 minuta	Podelite primere umetnosti u prirodi (npr. Andy Goldsworthy, Spencer Byles). Pokrenite diskusiju: *Da li umetnost može nastati bez nanošenja štete prirodi?* Koje poruke priroda može da prenese?
2. Brifing za grupni zadatak	10 minuta	Podelite učesnike u manje timove. Uputite ih da koriste isključivo pronađene prirodne materijale (lišće, kamenčiće, grančice, travu). **Ne čupati niti lomiti žive biljke.**
3. Prikupljanje materijala i izrada skulptura	30 minuta	Pošaljite grupe napolje da sakupe materijale i započnu izradu skulpture koja odgovara na zadatu temu (npr. *„Šta je Zemlji potrebno?"* ili *„Znakovi klimatskog isceljenja"*).
4. Galerija na otvorenom i prezentacije	30 minuta	Svaka grupa predstavlja svoju skulpturu i objašnjava priču, simboliku i proces rada. Podstaknite pažljivo posmatranje i uzajamno, uvažavajuće davanje povratnih informacija.
5. Refleksija i krug povratnih informacija	20 minuta	Sedite napolju ili se vratite u prostor. Postavite pitanja: • *Šta ste danas naučili iz prirode?* • *Koje priče možete ispričati koristeći isključivo prirodne materijale?* • *Kako umetničko delo može „ne ostaviti trag", a ipak imati snažan uticaj?* • *Koju emociju ili poruku nosi vaša skulptura u prirodi?* • *Šta će se dogoditi sa vašom skulpturom dalje?*

Potrebni materijali

- Pristup sigurnom spoljnom prostoru (vrt, park, dvorište)
- Opciono: biorazgradivi kanap, kreda za označavanje
- Kamere ili telefoni za dokumentovanje skulptura
- Flipchart za beleženje ključnih refleksija
- Štampane slike prirodnih skulptura za inspiraciju

Kutak za inspiraciju: Umetnici koji rade s prirodom

Dok vodite mlade u procesu stvaranja umetnosti na teme klimatskih promena i održivosti, inspiraciju možete pronaći u radu savremenih umetnika koji koriste prirodu istovremeno kao materijal i kao poruku.

Ovi primeri pokazuju kako se prirodni elementi mogu transformisati u snažne, poetske iskaze koji govore o našem odnosu sa Zemljom.

_____

„UMI“ – Daniel Popper (Illinois, SAD)
Impozantna drvena skulptura žene isprepletene sa korenjem drveća, koja se uzdiže iz zelenog pejzaža botaničke bašte The Morton Arboretum.
Simbol duboke povezanosti ljudskog tela i prirodnog sveta.

_____

„Nature Rings“ – Spencer Byles (Duboka šuma, Francuska)
Kružne, pletene forme izrađene isključivo od lokalnih grana i šumskog otpada, diskretno postavljene u prostoru šume.
Umetnost koja se stapa sa okruženjem i poziva na tiho otkrivanje i refleksiju.

_____

Land Art – Lucy (Ujedinjeno Kraljevstvo)
Prolazne, prostorno specifične umetničke intervencije nastale od pronađenih prirodnih materijala — lišća, grančica i kamenja — u dijalogu sa drvećem i okruženjem.
Radovi koji postoje kratko, a zatim se vraćaju prirodi.

_____

Prirodne mandale – James Brunt (Jorkšir, Ujedinjeno Kraljevstvo)
Šetajući šumama i obalama Jorkšira, Brunt stvara složene mandala-forme koristeći ono što priroda nudi — lišće, kamenje i grančice.
Umetnost kao meditacija, proces i prolazna lepota.

SAVETI ZA TRENERE
Opcionalni završni ritual: „Seme namere“

Trajanje: 10 minuta
Cilj: Simbolično zatvaranje sesije kroz „sadnju“ lične namere za promenu, empatiju ili odgovornost prema Zemlji.

Pripremite se unapred:
Ponesite male biorazgradive čaše (ili kartone za jaja), zemlju i nekoliko semenki koje se lako uzgajaju (npr. bosiljak, suncokret, livadsko cveće). Ukoliko ste u zatvorenom prostoru ili imate ograničeno vreme, možete koristiti i papir sa semenom ili pisati namere na listovima.

Napravite atmosferu:
Blago prigušite svetlo ili pustite tihe zvuke iz prirode (vetar, ptice, more).

Vođena refleksija (2–3 min):
Čitajte polako, naglas:
„Danas smo dali glas Zemlji. Slušali smo, odgovarali i izrazili ono što osećamo. Pre nego što napustimo ovaj prostor, pozivamo vas da nešto ponesete sa sobom — ne samo na papiru, već i u životu.“
„Koje malo obećanje, nadu ili akciju biste danas želeli da posadite i posmatrate kako raste?“

Pisanje namere (2 min):
Zamolite svakog učesnika da napiše jednu reč ili kratku rečenicu koja predstavlja njegovu ili njenu nameru, na mali komad papira.

Sejanje semena (3 min):
Jedno po jedno, pozovite učesnike da presaviju svoju nameru, stave je u čašu, polože seme na vrh, prekriju ga zemljom i blago zaliju (ili zamisle taj čin). Ako se ne koriste prava semena, sam čin savijanja papira i njegovog polaganja u „zemlju“ i dalje nosi snažno simboličko značenje.

Zatvaranje kruga (2 min):
Završite krug deljenjem jedne reči (npr. „nada“, „odgovornost“, „otpor“, „isceljenje“).

SESIJA 3: KLIMA NEKAD, SADA I SUTRA

Umjetnička forma: Fotografija i vizuelno pripovedanje.
Cilj: Korišćenje fotografije kao alata za ekološko pripovedanje, uz podsticanje učesnika da vizualizuju prošle, sadašnje i zamišljene buduće klimatske scenarije.

Treća sesija predstavlja foto-izložbu koja istražuje istoriju klimatskih promena — od prošlosti do sadašnjosti, kao i moguće buduće scenarije. Učesnici koriste fotografiju kako bi kreirali vizuelne priče o klimatskim promenama, dokumentujući transformacije pejzaža i osmišljavajući slike potencijalnih klimatskih budućnosti. Sesija pokazuje kako vizuelni sadržaj može služiti i kao sredstvo zagovaranja promena i kao alat za uključivanje zajednice.

Ciljevi sesije:
- Podsticanje opažanja i mašte u vezi sa klimatskim promenama.
- Korišćenje fotografije za dokumentovanje promena u životnoj sredini i zamišljanje budućih mogućnosti.
- Osnaživanje učesnika da vizuelno pripovedaju priče koristeći sopstveno okruženje.
- Promišljanje o ulozi slike u ekološkom zagovaranju.

Ishodi učenja:
- Jačanje veština opažanja okruženja i kreativnog kadriranja.
- Povezivanje lokalnih pejzaža sa globalnim klimatskim narativima.
- Korišćenje fotografije za izražavanje ekoloških nada i zabrinutosti.
- Saradnja u kreiranju vizuelne vremenske linije od prošlosti ka budućnosti.
- Razvijanje samopouzdanja u predstavljanju sopstvene vizije kroz vizuelne medije.

Aktivnost	Vreme	Uputstva
Uvodna diskusija	10 min	Započnite pitanjem: *„Kako klimatske promene izgledaju u vašoj zajednici?“* Prikažite primere foto eseja ili izložbi o klimatskim temama (npr. James Balog – *Chasing Ice*).
Brifing: Foto zadatak	10 min	U malim grupama, učesnici prave 4 fotografije: jednu iz prošlosti (rekonstruisanu), jednu iz sadašnjosti i dve koje predstavljaju zamišljene budućnosti (najbolji i najgori scenario). Podstaknite korišćenje rekvizita ili različitih uglova snimanja za kreiranje budućih scena.
Istraživanje i fotografisanje	50 min	Pošaljite grupe da istraže prostor i fotografišu svoje scene. Podstičite kreativnost i oslanjanje na lokalni kontekst. Napomena: sve fotografije moraju biti snimljene tokom ovog vremenskog perioda.
Uređivanje i pisanje opisa	20 min	Po povratku u prostor, svaka grupa bira i priprema svoje četiri fotografije. Dodaju naslove ili opise koji pomažu u pripovedanju priče. Fotografije mogu biti odštampane ili predstavljene u digitalnom formatu.
Mini izložba i povratne informacije	20 min	Grupe predstavljaju svoje foto-serije kroz galerijsku šetnju ili projekciju. Nakon toga, pozovite učesnike na razmenu utisaka: *Koja slika se posebno izdvojila? Šta smo naučili o mašti, odgovornosti i promeni?*

Klimatska kriza: Trka koju možemo da dobijemo
Inicijativa Ujedinjenih nacija
Pogledajte ovde

Ujedinjene nacije nas podsećaju da klimatska kriza nije daleka pretnja — ona je globalni izazov koji se dešava sada, i mi smo već u trci. Kako jasno poručuje generalni sekretar António Guterres:

„Klimatska kriza je trka koju gubimo — ali je to trka koju možemo da dobijemo."

Ova poruka nije upućena samo svetskim liderima. Ona je poziv svakome od nas — a naročito onima koji rade sa mladima, umetnošću i transformacijom zajednica.

Ujedinjene nacije ističu da su dubinske, transformativne promene potrebne u svim sektorima — od energetike i poljoprivrede, preko saobraćaja i finansija, do kulture. Te promene moraju biti zajedničke i kreativne.

SAVETI ZA TRENERE

Kao trener, imate alate da:

- osnažite mlade da klimatske promene sagledaju kao pitanje pravde, a ne samo kao ekološki problem, i da ih uokvirite kao zajedničku odgovornost i priliku za solidarnost;
- pomognete im da povežu lokalne priče sa globalnim promenama;
- inspirišete ih da kroz umetnost, performans i dijalog zamišljaju alternativne budućnosti;
- pokrenete refleksiju i delovanje kroz zajedničke kreativne procese.

Povežite sesije o klimatskim promenama sa širim razgovorima o moći, nejednakosti i međuzavisnosti. Pozovite učesnike da istraže:

- *Kako izgleda svet u kojem postoji klimatska pravda?*
- *Koju ulogu ja mogu imati u njegovom stvaranju?*

SEKCIJA: SIROMAŠTVO I RITAM OTPORA

Siromaštvo ostaje složena tema i, u zavisnosti od načina na koji se definiše i meri, pojedini izvori tvrde da se ono smanjuje (Svetska banka), dok drugi ukazuju na njegovo produbljivanje (Multidimenzionalni indeks siromaštva, UN). U okviru ove sekcije, učesnici će se upoznati sa ključnim faktorima koji se koriste u definisanju siromaštva. Ove definicije biće povezane sa stvarnim, životnim iskustvima u njihovim zajednicama, kroz metode neformalnog obrazovanja i umetničkog rada.

Pored toga, učesnici će prolaziti kroz praktične vežbe koje muziku čine dostupnom svima — bez obzira na formalno muzičko obrazovanje ili takozvani *„talenat“*. Ovaj pristup obuhvata perkusiju i pevanje, kao i osnovni uvid u istoriju muzike u kontekstu društvenog aktivizma. Cilj ove sekcije je da ponudi muziku u svrhu jačanja kapaciteta zajednice za suočavanje sa strukturnim uzrocima siromaštva, kao i da podstakne lokalne prakse solidarnosti.

SESIJA 4: PRONALAŽENJE ZAJEDNIČKOG RITMA

Umetnička forma: Perkusija i grupno muziciranje
Cilj: Promišljanje o zajedništvu i siromaštvu kroz istraživanje zajedničkog ritma; podsticaj osećaja solidarnosti i podizanje svesti o društvenim nejednakostima kroz iskustveno učenje.

Četvrta sesija istražuje na koji način se ritam, zvuk i kolektivno muziciranje pristupačnim, često improvizovanim instrumentima, mogu koristiti za razgovor na temu siromaštva. Kroz grupnu perkusiju, osluškivanje zvukova i pristupačne muzičke vežbe, učesnici i učesnice promišljaju društvenu nejednakost i emocionalni pejzaž ekonomskih teškoća.
Sesija uvodi temu siromaštva ne samo kroz podatke i okvire (npr. Multidimenzionalni indeks siromaštva), već i kroz telesne, kreativne metode koje podstiču empatiju i kolektivni izraz. Kroz zajedničko stvaranje muzike, bez potrebe za prethodnim muzičkim znanjem ili obukom, učesnici razumeju kako umetnička praksa može postati alat za obrazovanje, osnaživanje i izgradnju solidarnosti u zajednici.

Ciljevi sesije:
- Uvesti ritam kao kreativan i inkluzivan alat za učenje.
- Istražiti svakodnevne zvuke kao izvor inspiracije i izražavanja.
- Povezati ritam i kolektivno muziciranje sa temama socijalne pravde, posebno siromaštva.
- Predstaviti siromaštvo kroz globalne okvire (npr. Multidimenzionalni indeks siromaštva).
- Osnažiti učesnike da koriste ritam i muziku u sopstvenim obrazovnim i zajedničkim praksama.

Ishodi učenja:
- Razumevanje muzike kao dostupne umetničke forme, koja nije ograničena formalnim obrazovanjem.
- Razvijanje osnovnih veština ritma i koordinacije kroz telesnu perkusiju.
- Razvijanje svesti o ulozi muzike u jačanju zajednice i društvenom aktivizmu.
- Sticanje osnovnog razumevanja načina na koji se siromaštvo meri na globalnom nivou.
- Promišljanje o tome kako ritam i muzika mogu biti alati solidarnosti i kolektivnog učenja.

Aktivnost	Trajanje	Uputstva
1. Uvodna igra tapšanja (zagrevanje)	5 min	U parovima, učesnici tapšu u ritmu kroz razigranu varijaciju pesme *„Kad si sretan i kad želiš…“*. Podstaknite opuštenu atmosferu, igru i razvijanje svesti o ritmu.
2. Šetnja Osluškivanje zvukova tokom šetnje i zajedničko mapiranje	40 min	Zamolite učesnike da se tiho kreću prostorom i osluškuju zvuke koje čuju (priroda, zgrada, ljudi, okruženje). Govor nije dozvoljen. Nakon toga, učesnici zapisuju ili crtaju zvuke na flipčart papire. Vežbu ponovite sa zatvorenim očima i fokusiranijim slušanjem.
3. Pronalaženje zajedničkog ritma (grupna vežba)	30 min	Sedeći u krugu, uvedite jednostavan ritam (npr. *„We Will Rock You“*). Postepeno gradite složenije obrasce koristeći tapšanje, lupkanje nogama i pucketanje prstima. Menjajte tempo, jačinu i grupisanje učesnika. Ako je moguće, koristite pesmu *„Listen“*.
4. Kviz o siromaštvu (Uvod u MPI)	30 min	Predstavite siromaštvo kao strukturno pitanje. Kroz kviz istražite 10 indikatora Multidimenzionalnog indeksa siromaštva Ujedinjenih nacija. Nakon svakog pitanja povedite kratku diskusiju. Podstičite saradnju, a ne takmičenje.
5. Završetak i refleksija	15–20 min	Sedeći u krugu, koristite samolepljive papiriće za odgovore na ključna pitanja: *Zašto je ova tema važna? Zašto je ritam važan na ličnom i kolektivnom nivou? Može li svako koristiti muziku kao alat — čak i bez formalnog muzičkog obrazovanja?* Podelite uvide naglas u grupi.

Potrebni materijali

- Papir za flipchart, markeri, olovke, Post-it papirići
- Prirodni udaraljke (štapovi, kutije, stolice, klupe)
- Uređaj sa zvučnikom za reprodukciju muzike (ako koristite opciju „Slušanje“)
- Odštampani MPI indikatori (za kviz)

Resursi za razumevanje i merenje siromaštva

Kako biste produbili razumevanje načina na koje se siromaštvo definiše, meri i dovodi u pitanje na globalnom nivou, u nastavku su navedeni odabrani resursi vodećih mislilaca, istraživača i institucija. Ovi materijali mogu vam pomoći u pripremi kao facilitatorima, ali i poslužiti kao inspiracija za dalji rad sa učesnicima.

Multidimenzionalni indeks siromaštva (MPI)
Oxford Poverty and Human Development Initiative (OPHI)
Pod vođstvom profesorke Sabine Alkire, OPHI je pionir u razvoju Multidimenzionalnog indeksa siromaštva (MPI) — globalno priznatog okvira koji meri siromaštvo ne samo kroz prihod, već i kroz više međusobno povezanih oblika uskraćenosti (obrazovanje, zdravlje, životni standard).
Istražite MPI i OPHI

Dug, nejednakost i istorija
„5.000 godina duga“, David Graeber
Antropolog i aktivista, Grejber nudi radikalno preispitivanje pojmova duga, vrednosti i ekonomskih sistema. Njegov rad dovodi u pitanje ustaljene pretpostavke o siromaštvu i njegovom istorijskom nastanku.
Pročitajte članak

Ekološka ekonomija i odrast
„Manje je više“, Jason Hickel
Hickel istražuje kako su siromaštvo, klimatske promene i globalna nejednakost međusobno povezani. Njegova kritika razvoja zasnovanog na BDP-u i predlog društava posle rasta ključni su za novo promišljanje globalne pravde.
Posetite stranicu Jasona Hickela

Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP)
Globalni multidimenzionalni indeks siromaštva 2024
UNDP nudi najnovije globalne podatke i uvide po zemljama o siromaštvu, koristeći MPI okvir. Ovaj resurs je posebno koristan za razumevanje strukturnih uzroka uskraćenosti.
Pristup MPI podacima

Merenje siromaštva u Evropi
Evropska mreža protiv siromaštva (EAPN)
Platforma civilnog društva koja se bavi socijalnom inkluzijom širom Evrope. Njihovi resursi objašnjavaju relativno siromaštvo, materijalnu deprivaciju i načine na koje se siromaštvo prati u zemljama EU.
Šta je siromaštvo – EAPN

SAVETI ZA TRENERE

Ovi resursi se mogu koristiti:

- U pripremi radionice ali i tokom refleksije (u debrifingu);
- kao dodatnu literaturu za mlade učesnike i učesnice;
- kao podršku za kvizove ili world café diskusije o siromaštvu i nejednakosti;
- za uokvirivanje razgovora o strukturnim uzrocima siromaštva i globalnoj međuzavisnosti.

SESIJA 5: TEORIJA ČIZAMA SEMA VAJMSA

Umetnička forma: društvena analiza, imaginativno posmatranje i pripovedanje
Trajanje: 4 sata
Cilj: straživanje načina na koji se siromaštvo meri, doživljava i vizualizuje; podsticanje empatije, kritičkog mišljenja i kreativnosti kroz iskustveni grupni rad i refleksiju.

Peta sesija istražuje kako se siromaštvo razume, meri i živi — krećući se od globalnih indikatora ka svakodnevnim realnostima. Inspirisana „Teorijom čizama Sama Vajmsa" Terija Pračeta, sesija uvodi učesnike u vežbe imaginativnog posmatranja kroz koje se nejednakost sagledava iz perspektive „drugog".

Učesnici, kroz zamišljanje i utelovljenje svakodnevnog života izmišljenih likova koji se suočavaju sa različitim oblicima uskraćenosti, kreativno povezuju statističke definicije siromaštva sa stvarnim, životnim iskustvima. Kroz pripovedanje, grupni dijalog i kretanje kroz realan prostor, sesija podstiče empatiju, kritičko mišljenje i dublje razumevanje načina na koji se strukturna nejednakost oseća, vidi — i često ostaje nevidljiva u svakodnevnom životu.

Ciljevi sesije:

- Uvođenje različitih načina merenja siromaštva (ekonomskih, društvenih i multidimenzionalnih).
- Povezivanje apstraktnih definicija sa ličnim i životnim iskustvom.
- Korišćenje kreativnog posmatranja i pripovedanja za simulaciju različitih društvenih realnosti.
- Istraživanje odnosa između uskraćenosti i (ne)vidljivosti u svakodnevnom životu.

Ishodi učenja:

- Razumevanje ključnih indikatora siromaštva (zasnovanih na Multidimenzionalnom indeksu siromaštva UN).
- Razvoj veština posmatranja i promene perspektive.
- Učenje kako se društvena nepravda može komunicirati kroz narativ i zvuk.
- Izgradnja empatije kroz zamišljanje i predstavljanje života drugačijih od sopstvenog.
- Jačanje timskog rada i istraživanja zasnovanog na zajednici.

Aktivnost	Trajanje	Uputstva
1. Uvod u pokazatelje siromaštva	30 min	Ukratko predstavite tri okvira za razumevanje siromaštva: pristup zasnovan na potrebama (Jason Hickel); Multidimenzionalni indeks siromaštva – MPI (Sabina Alkire); finansijski pristup (Svetska banka). Koristite flipčart ili pripremljene materijale. Povežite ove okvire sa „Teotijom čizama Sema Vajmsa“ (Terry Pratchett) kao načinom da se objasne nepravedni sistemi. Pozovite učesnike na kratku refleksiju.
2. “Promeni naočare“ – posmatračka šetnja	30 min	Podelite učesnike u četiri grupe. Svaka grupa dobija scenario („naočare“) koji opisuje lik koji živi u siromaštvu. Učesnici istražuju okruženje zamišljajući svet iz perspektive tog lika. Podstaknite beleženje zapažanja, fotografisanje i prikupljanje zvukova.
3. Priprema grupnih prezentacija	30 min	Po povratku u prostor, svaka grupa priprema kratku prezentaciju (5–7 minuta) kojom će ispričati priču svog lika — kroz pokret, naraciju, zvuk ili simboličnu akciju. Upotreba zvučnih zapisa ili ambijentalnog zvuka je poželjna. Trener/ka obilazi grupe i pruža podršku po potrebi.
4. Grupne prezentacije	60 min	Grupe izvode ili predstavljaju svoje priče. Nakon svake prezentacije, ostali učesnici daju kratku povratnu informaciju. Fokus je na onome što je doživljeno, viđeno i naučeno.
5. Refleksija i završni krug	30 min	Podelite definicije ili citate iz dela Terry Pratchett i Ursula K. Le Guin. Pokrenite razgovor uz pitanja: *Šta je siromaštvo? Šta u vezi sa siromaštvom ostaje nevidljivo? Šta znači „hodati u tuđim cipelama“?* Za kraj, pozovite učesnike da izgovore ili otpevaju jednu reč ili kratku rečenicu kao završni gest.

Potrebni materijali

- Flipchart, markeri, odštampani indikatori siromaštva (MPI)
- Odštampani zadaci sa „naočarima“ za svaku grupu
- Stari okviri za naočare (opcionalni rekviziti)
- Telefoni za fotografije/zvuk, zvučnici
- Osnovni materijali za pripovedanje (papir, olovke, kostimi, rekviziti)

„Razlog zbog kojeg su bogati bili toliko bogati, razmišljao je Vajms, bio je taj što su uspevali da troše manje novca.

Uzmimo, na primer, čizme. On je zarađivao trideset osam dolara mesečno, plus dodatke. Zaista dobar par kožnih čizama koštao je pedeset dolara. Ali pristupačan par čizama, koji je bio sasvim u redu jednu ili dve sezone, a zatim bi počeo strašno da propušta kada bi se karton u njima raspao, koštao je oko deset dolara. To su bile čizme koje je Vimes uvek kupovao i nosio sve dok đonovi ne bi postali toliko tanki da je po osećaju kaldrme, u maglovitoj noći, mogao da zna gde se nalazi u Ank-Morporku.

Stvar je, međutim, bila u tome da su dobre čizme trajale godinama i godinama. Čovek koji je mogao da priušti pedeset dolara imao bi par čizama koji bi mu i posle deset godina držao stopala suvim, dok bi siromašan čovek, koji je mogao da priušti samo jeftine čizme, u istom tom periodu potrošio sto dolara na čizme — a i dalje imao mokra stopala.

To je bila 'Teorija čizama' kapetana Semjuela Vajmsa o društveno-ekonomskoj nepravdi."

Naoružani ljudi, 1993.
Terry Pratchet

Video materijali o siromaštvu, otporu i snazi umetnosti

Ove video materijale možete koristiti kao inspiraciju, uvod u diskusiju ili kao refleksivni sadržaj u okviru svojih sesija. Oni povezuju lične priče, strukturnu nepravdu i umetnički odgovor — kroz pristupačne i emotivno snažne formate.

Sistem (El Sistema)
Transformativni muzički obrazovni program iz Venecuele koji deci iz socijalno ugroženih sredina omogućava pristup klasičnom muzičkom obrazovanju i radu u zajednici. Snažan primer kako muzika može postati alat za socijalnu inkluziju, osnaživanje i celoživotno učenje.

Orkestar deponije (Landfill Orchestra)
Najavni dokumentarni film o omladinskom orkestru iz Paragvaja, čiji su instrumenti u potpunosti napravljeni od recikliranih materijala prikupljenih sa deponije. Ovaj film oslikava otpornost zajednica koje se suočavaju sa siromaštvom i moć kreativnosti u vraćanju dostojanstva.

Ursula K. Le Guin: O mašti
U ovom kratkom i poetskom govoru, legendarna spisateljica Ursula K. Le Guin promišlja ulogu imaginacije u otporu kapitalizmu i u izgradnji alternativnih budućnosti. Pogodno kao refleksivni trenutak za facilitatore i učesnike koji rade na temama pravde i vizija društvenih promena.

Clint Smith – „Imamo posla koji treba obaviti“
Snažan spoken word performans o opasnosti ćutanja pred nepravdom. Idealan za otvaranje ili zatvaranje sesije posvećene nejednakosti, ličnoj odgovornosti i hrabrosti da se progovori.

Protestne pesme i govori (za refleksiju ili performans)

Ovi video materijali mogu se uključiti u sesije koje se bave ritmom, pripovedanjem ili radom sa izjavama. Podstaknite učesnike da reflektuju, izvode ili prerade sopstvene verzije poruka koje su čuli.

Dread Scott – „Kako umetnost može da oblikuje našu političku imaginaciju“
Pogledajte ovde

U ovom snažnom TEDx govoru, umetnik i aktivista Dread Scott promišlja o tome kako umetnost nije samo oblik izražavanja, već i alat za proširivanje političke imaginacije. Kroz provokativne performanse i javne umetničke intervencije — od paljenja američke zastave do rekonstrukcije pobune robova — Scott dovodi u pitanje ustaljene predstave o patriotizmu, slobodi i pravdi.

Scott tvrdi da umetnici nisu izdvojeni iz društva, već da su „vizionari koji pomažu ljudima da svet sagledaju drugačije“. On istražuje kako hrabre, beskompromisne umetničke akcije mogu naterati društvo da se suoči sa sopstvenom istorijom, savremenim nepravdama i mogućim budućnostima. Njegova umetnost nije dekoracija — ona je uznemiravanje, prekid, poziv na dijalog.

Jedno pitanje se iznova pojavljuje u njegovom radu:
„Može li umetnost da nam pomogne da zamislimo svet bez ugnjetavanja?“

Rekonstrukcija istorijske pobune robova u Luizijani — sa stotinama ljudi u kostimima, u pokretu, uz skandiranje i marširanje — snažan je primer kako umetnost može da prepiše istorijske narative i utelovi otpor. Ova intervencija nije tražila dozvolu — ona je zauzela prostor, povratila istoriju i pokrenula kolektivnu imaginaciju.

Za omladinske radnike, edukatore i edukatorke koji koriste umetnost u neformalnom obrazovanju, poruka Dread Scotta je jasna:

Umetnost ima moć ne samo da odražava svet, već i da ga iznova osmisli. Ona može da poremeti status kvo, pojača glasove koji se retko čuju i otvori pukotine u sistemima koji deluju nepromenljivo.

SESIJA 6: PROMENI NAOČARE

Umetnička forma: Performans, pesma i kolektivno izražavanje
Trajanje: 2 sata
Cilj: Korišćenjem muzike i refleksije izraziti pravdu, solidarnost i društvenu imaginaciju.

Šesta sesija poziva učesnike i učesnice da „promene naočare“ i zakorače u svakodnevne realnosti ljudi koji žive sa različitim oblicima siromaštva. Kroz posmatračke šetnje, pripovedanje zasnovano na likovima i izvođačke grupne prezentacije, učesnici istražuju kako uskraćenost utiče na pristup osnovnim potrebama, kretanje, vidljivost i dostojanstvo.

Zamišljajući svet kroz tuđe oči — i kreativno odgovarajući na ta iskustva — ova sesija razvija empatiju, kritičko mišljenje i dublje razumevanje načina na koji se siromaštvo ispoljava u svakodnevnom životu. Ona podstiče učesnike da prevaziđu definicije i statistiku i da se sa siromaštvom susretnu kao sa proživljenim, emotivnim i telesnim iskustvom.

Ciljevi sesije:
- Podstaći učesnike da vežbaju promenu perspektive i zamišljanje različitih životnih realnosti.
- Istražiti siromaštvo kroz iskustva različitih pojedinaca u lokalnom kontekstu.
- Koristiti igru uloga, telesni izraz i zvuk za predstavljanje društvene nejednakosti.
- Ojačati kreativnu grupnu saradnju i performans kao metod refleksije.

Ishodi učenja:
- Razvijena empatija kroz zauzimanje različitih perspektiva i simulaciju uloga.
- Razumevanje kako strukturna uskraćenost utiče na svakodnevni život, mobilnost i mogućnosti.
- Razvoj kreativnog pripovedanja i neverbalnog izražavanja.
- Preispitivanje sopstvenih pretpostavki i privilegija kroz telesnu praksu.
- Sposobnost prevođenja društvenih tema u izvođačke i umetničke formate.

Aktivnost	Trajanje	Uputstva
Uvod u aktivnost	10 min	Objasnite metaforu „promene naočara“ — sagledavanje sveta iz perspektive druge osobe. Predstavite likove i podelite kartice sa zadacima.
Posmatračka šetnja	30 min	U grupama od 4–5 učesnika, krenite u šetnju kroz lokalno okruženje, zamišljajući svakodnevni život dodeljenog lika. Podstaknite učesnike da obrate pažnju na detalje (stanovanje, ulice, ljude, pristup uslugama) i da razmisle kako bi se taj lik snalazio u datom okruženju.
Grupna priprema	30 min	Po povratku u prostor, svaka grupa priprema kratku prezentaciju zasnovanu na svom liku. Podstaknite pripovedanje kroz glas, zvuk, pokret, gest ili upotrebu predmeta. Prezentacije treba da uključe simbolički ili zvučni element (npr. ponavljajući zvuk, ritam ili tišinu).
Grupne prezentacije	40 min	Svaka grupa izvodi ili narativno predstavlja svoje tumačenje iskustva lika. Nakon svake prezentacije, ostavite 3–5 minuta za povratnu informaciju i refleksiju publike: – Koje emocije je prezentacija pokrenula? – Koje pretpostavke su dovedene u pitanje?
Završni krug	10 min	Razgovarajte o iskustvu: Šta ste primetili ili osetili tokom šetnje? Šta se promenilo tokom kreativnog procesa? Šta ćete poneti sa sobom nakon „promene naočara“? Pozovite učesnike da za kraj podele jednu rečenicu ili proizvedu jedan zvuk.

Potrebni materijali

- Odštampane kartice sa zadacima za likove (videti ispod)
- Osnovni rekviziti ili materijali za kreativne prezentacije (opciono)
- Flipčart ili papir za beleške
- Mobilni telefoni (opciono, za fotografisanje ili snimanje zvuka)
- Prostor u zatvorenom ili na otvorenom za kretanje i prezentacije

Kartice sa likovima za posmatračke šetnje

Grupa 1 – Žena, 25 godina
Nema stalno zaposlenje i nema pristup prevozu.
Kako zadovoljava osnovne potrebe? Šta vidiš kroz njene „naočare“?

Grupa 2 – Muškarac, 67 godina
Penzionisani poljoprivrednik sa završenom osnovnom školom.
Kako se snalazi kada je u pitanju zdravlje, rad i podrška zajednice? Šta vidiš kroz njegove „naočare“?

Grupa 3 – Dečak, 17 godina
Trenutno je bez krova nad glavom i nema stabilan smeštaj.
Gde spava, jede ili pronalazi osećaj povezanosti? Šta vidiš kroz njegove „naočare“?

Grupa 4 – Žena, 42 godine
Živi sa troje dece i nema pristup pijaćoj vodi.
Kako organizuje svakodnevnu brigu, zdravlje i dostojanstvo? Šta vidiš kroz njene „naočare“?

SAVETI ZA TRENERE

Tokom obuke možete koristiti sledeće video materijale kako biste pokrenuli diskusiju o tome kako se siromaštvo izražava i tematizuje kroz umetnost.

Pitanja za uvod u refleksiju (debrief) — neka ostanu jednostavna:

- *Kako se osećaš nakon gledanja ovog videa?*
- *Na koji način se video povezuje sa temom siromaštva?*

Zašto je javna umetnost važna
Roberto Bedoya | CreativeMornings
Pogledajte ovde

U ovom snažnom govoru, pesnik i lider u oblasti kulturnih politika Roberto Bedoya iznosi ubedljiv argument za javnu umetnost kao praksu pripadanja. On ističe da umetnost u javnom prostoru nije samo pitanje estetike ili „ulepšavanja" — već način da se zauzme prostor, oda priznanje sećanju i aktivira demokratija.

Bedoya uvodi pojam „očuvanje mesta" (placekeeping) kao alternativu pristupu „stvaranja mesta" (placemaking) koji je često vođen gentrifikacijom. Za razliku od njega, očuvanje mesta poštuje kulturne, emotivne i istorijske slojeve jedne zajednice. Na taj način, javna umetnost može da neguje identitet i pravdu, umesto da briše ili ulepšava društvene tenzije.

„Ko ima pravo da pripada javnom prostoru? Ko se pamti — a ko se zaboravlja?" Kroz primere koji uključuju priznanje autohtonih teritorija, kao i murale koji se direktno suočavaju sa policijskim nasiljem, Bedoya pokazuje kako **javna umetnost može da sačuva prostor za priče koje dovode u pitanje sisteme isključivanja i slave snagu zajednice.**

SESIJA: RODNA RAVNOPRAVNOST I TEATAR

Rodna ravnopravnost i dalje predstavlja jedan od najvažnijih, ali i najsloženijih izazova savremenih društava. Iako globalni pravni okviri sve češće prepoznaju prava svih rodova, svakodnevna iskustva i dalje svedoče o duboko ukorenjenim nejednakostima, stereotipima i strukturnim barijerama — koje su često nevidljive ili normalizovane. U ovoj sekciji, učesnici i učesnice istražuju rodne uloge, društvene norme i odnose moći kroz pozorišne metode koje podstiču kritičko promišljanje, dijalog i telesno razumevanje.

Korišćenjem alata fizičkog teatra, improvizacije, teatra slika i razgovora zasnovanih na vrednostima, učesnici se pozivaju da zakorače u različite uloge, perspektive i priče. Ove vežbe razvijaju empatiju, dovode u pitanje ustaljene pretpostavke i podstiču kolektivno razmišljanje o rodnoj pravdi. Inspirisana Teatrom potlačenih Augusta Boala i praksom DAH Teatra, ova sekcija pozicionira teatar ne samo kao prostor izvođenja, već kao metod transformacije — lične i političke.

Cilj je da se učesnici osnaže kreativnim i emotivnim alatima za prepoznavanje i suprotstavljanje rodno zasnovanom nasilju, nejednakosti i predrasudama, uz istovremeno jačanje samopouzdanja, solidarnosti i nade kroz pokret, glas i zajedničko pripovedanje.

SESIJA 7: UTELOVLJAVANJE SVESTI

Umetnička forma: teatar
Trajanje: 2 sata
Cilj: Podizanje svesti o rodnim ulogama, granicama i vrednostima kroz telesne pozorišne vežbe.

Ova sesija upoznaje učesnike i učesnice sa teatrom kao alatom za istraživanje rodne ravnopravnosti. Kroz pokret, glas i telesno prisustvo, učesnici započinju proces sagledavanja sopstvenih percepcija rodnih uloga, ličnih granica i grupne dinamike. Fokus sesije je na izgradnji poverenja, razvijanju telesne svesnosti i osetljivosti na prostor, okruženje i prisustvo drugih.
Jednostavne, ali snažne vežbe poput „Mogu li?“, posmatračkih šetnji i refleksije zasnovane na vrednostima pomažu učesnicima da razumevanje rodnih pitanja ne ostane samo na teorijskom nivou, već da se ukoreni u telesnom iskustvu. Ovaj iskustveni pristup postavlja temelje za dublje emotivno i kritičko uključivanje koje sledi u narednim sesijama.

Ciljevi sesije:
- Uvesti teatar kao metod za rad na temama rodne ravnopravnosti.
- Podsticati poverenje, prostornu svest i prisutnost među učesnicima.
- Istražiti odnos ličnih granica, osećaja sigurnosti i rodne dinamike.
- Podstaći samorefleksiju o internalizovanim normama, privatnosti i poštovanju.
- Kreirati inkluzivan prostor za dijalog i učenje kroz pokret.

Ishodi učenja:
- Razvijena svest o ličnom prostoru i značaju telesne autonomije.
- Ojačano poverenje i osećaj sigurnosti unutar grupe.
- Unapređena pažnja, fokus i razumevanje prostornih odnosa.
- Promišljanje o tome kako rodne uloge utiču na osećaj komfora i percepciju u zajedničkim prostorima.
- Prvi koraci u istraživanju sopstvenih vrednosti i pretpostavki kroz telesne vežbe.

Potrebni materijali:
- Otvoren zatvoreni prostor za kretanje
- Tiha pozadinska muzika (opciono)
- Odštampana lista vrednosti ili izjava za diskusiju
- Udobna odeća, pogodna za rad kroz pokret

Aktivnost	Trajanje	Uputstva
Dobrodošlica i uvod	15 min	Predstavite teatar kao alat za istraživanje rodne ravnopravnosti. Pozovite učesnike da se ukratko predstave (ime, očekivanje, osećaj s kojim dolaze).
verb zagrijavanja	15 min	Koristite lagane vežbe pokreta i grupne ritmičke igre kako biste razbudili telo i povećali prisutnost. Važno je da vežbe budu razigrane, nenametljive i inkluzivne.
Fokus i perceptivna svesnost	15 min	Pozovite učesnike da stoje ili sede u tišini u prostoru. Započnite kratkim „skeniranjem tela“: usmerite pažnju na disanje, otkucaje srca, držanje tela i tačke dodira sa podom. Nakon 1–2 minuta unutrašnjeg fokusa, postepeno preusmerite pažnju ka spolja — zvucima u prostoru, prisustvu drugih, kretanju i temperaturi vazduha. Podstaknite ih da „slušaju kožom“ ili da „gledaju celim telom“. Pitanje za refleksiju: Šta sada primećujete, a ranije niste?
Istraživanje prostora	20 min	Vodite učesnike da se slobodno kreću prostorom, uz stalnu svest o prisustvu drugih. Dajte jednostavne instrukcije poput: „kreći se kao radoznalost“, „kreći se kao otpor“ ili „kreći se kao da ne želiš da budeš primećen/a“. Nakon vežbe, kratka zajednička refleksija.
Vežba: „Mogu li?“	35 min	Učesnici vežbaju traženje dozvole za prilazak, ulazak u nečiji prostor ili interakciju. Naglasite telesnu autonomiju, privatnost i uzajamno poštovanje. Otvorite razgovor o povezanosti ove vežbe sa rodom, pristankom (consent) i emocionalnom sigurnošću.
Vrednosti i izjave	20 min	Pročitajte naglas unapred pripremljene izjave vezane za rodno zasnovano nasilje, stereotipe i društvene norme. Učesnici se prostorno pozicioniraju (npr. na različite strane prostorije) kako bi pokazali slaganje, neslaganje ili neodlučnost. Nakon toga sledi otvorena diskusija.

SESIJA 8: PREOBLIKOVANJE SLIKE

Umetnička forma: Teatar slike, improvizacija i izgradnja scena
Trajanje: 2 sata
Cilj: Prepoznati i transformisati svakodnevne situacije rodne neravnopravnosti kroz performans zasnovan na slikama.

U ovoj sesiji učesnici prelaze sa osvešćivanja na delovanje, koristeći teatar kao alat da se nejednakost učini vidljivom — i promenljivom. Oslanjajući se na principe teatra slike, grupe stvaraju „zamrznute" scene koje prikazuju stvarne ili zamišljene situacije rodne nepravde. Ove slike se zatim menjaju, preoblikuju i zajednički analiziraju kako bi se istražile pravednije alternative.

Sesija podstiče zajednički rad, analizu odnosa moći i kreativno promišljanje društvene promene. Kroz utelovljavanje situacija i „uvežbavanje promene", učesnici razvijaju alate za razumevanje sopstvenih društvenih okruženja i za promišljanje svoje uloge u njihovom osnaživanju i transformaciji.

Ciljevi sesije:

- Izgraditi međusobno poverenje i grupnu povezanost kao osnovu za dublji rad.
- Koristiti teatar slike i performans kao alat za otkrivanje i propitivanje rodnih nejednakosti.
- Razvijati kreativni izraz zasnovan na ličnim ili posmatranim iskustvima rodne pristrasnosti.
- Podsticati zajedničko stvaranje i dijalog kroz telo i pokret.

Ishodi učenja:

- Ojačati veštine neverbalne komunikacije i kreativne improvizacije.
- Prepoznati kako vizuelne i društvene reprezentacije učvršćuju ili razgrađuju stereotipe.
- Naučiti kako se stvarne situacije nejednakosti mogu pretvoriti u scene koje pozivaju na promenu.
- Izgraditi samopouzdanje u predstavljanju rada i facilitiranju kolektivne refleksije.
- Iskusiti transformaciju kroz telesno pripovedanje i zajedničko kreiranje scena.

Aktivnost	Trajanje	Uputstva
Vežba izgradnje poverenja u paru	15 min	U parovima, jedna osoba vodi drugu kroz prostor dok druga ima zatvorene oči. Nakon oko 8 minuta, učesnici menjaju uloge. Vežba razvija osetljivost, neverbalnu komunikaciju i brigu o drugoj osobi. Važno je naglasiti spor tempo, pažnju i odgovornost osobe koja vodi.
Stvaranje slika: Od nejednakosti do jednakosti	60 min	U manjim grupama, učesnici oblikuju fizičke „slike“ (zamrznute scene) koje prikazuju trenutak rodne nejednakosti. Nakon predstavljanja slike, grupa je zajednički preoblikuje kako bi prikazala pravedniji ili osnažujući ishod. Koristiti principe Boalovog teatra slike: „uvežbavanje transformacije“ kroz telo, položaj i odnose moći.
Grupna scena: „Ja sam Malala“	45 minuta	Kao kolektivni zadatak, učesnici zajedno kreiraju scenu inspirisanu temama iz knjige Ja sam Malala — sa fokusom na otpor, obrazovanje i snagu glasa. Mogu koristiti citate ili naraciju kao glas iz off-a dok razvijaju vizuelno i telesno pripovedanje. Završiti kratkim deljenjem utisaka i emotivnim debrifingom. Podstaknite učesnike da započnu ili završe performans citatom, ili da citate koriste kao prelazne momente između scena „nejednakosti“ i „transformacije“.

Potrebni materijali:

- Otvoren prostor pogodan za kretanje i rad sa telom
- Odštampani citati ili odlomci iz knjige Ja sam Malala
- Stolice ili jednostavni rekviziti za oblikovanje scena (po potrebi)
- Papir i olovke za planiranje i beleženje ideja
- Opcionalno: projektor ili muzika za stvaranje atmosfere tokom prezentacija

Predloženi citati iz knjige "Ja sam Malala"

„Jedno dete, jedan učitelj, jedna knjiga i jedna olovka mogu da promene svet."

„Uzmimo svoje knjige i olovke – to su naša najmoćnija oružja."

„Ne želim da me pamte kao 'devojčicu koju su Talibani upucali', već kao 'devojčicu koja se borila za obrazovanje'."

„Kada ceo svet ćuti, čak i jedan glas postaje snažan."

„Rekla sam sebi: Malala, već si se suočila sa smrću. Ovo je tvoj drugi život. Ne boj se — nisi sama."

„Shvatamo koliko su naši glasovi važni tek onda kada nam ih oduzmu."

„Ne govorim u svoje ime, već u ime onih koji nemaju glas… onih koji su se borili za svoja prava… za pravo da žive u miru, da budu tretirani sa dostojanstvom i da se obrazuju."

„Obrazovanje nije ni istočno ni zapadno — ono je ljudsko."

„Zašto su, pitala sam se, zemlje koje nazivamo 'jakima' toliko moćne u vođenju ratova, a tako slabe u stvaranju mira?"

„Imala sam novi san… da održim govor i kažem svetu koliko je obrazovanje važno i da imam pravo da idem u školu."

SESIJA 9: GLASOVI RAVNOPRAVNO

Umetnička forma: interpretacija poezije, telesna refleksija i multimedijalni dijalog
Trajanje: 2 sata
Cilj: Istražiti rodnu ravnopravnost kroz poeziju, kreativno izražavanje i primere umetničkog aktivizma.

Ova sesija povezuje poetski jezik, lično izražavanje i multimedijalnu inspiraciju kako bi se produbilo razumevanje rodne ravnopravnosti. Polazeći od pesme Equality Maje Anđelu, učesnici i učesnice istražuju kako ritam, metafora i slikovit jezik mogu dati glas ličnom i kolektivnom iskustvu.

Radeći individualno i u parovima, učesnici prevode stihove u telesne reakcije i kratke duet-performanse. Sesija se završava povezivanjem ličnog rada sa širim kontekstom umetničkog aktivizma, kroz video-primere feminističkog pozorišta i savremenog plesa. Ovi primeri služe kao inspiracija i pokazuju kako umetnička praksa može da se suprotstavi nejednakosti, povrati javni prostor i pokrene društvenu promenu.

Ciljevi sesije:
- Koristiti poeziju kao polazište za ličnu i kolektivnu refleksiju o ravnopravnosti.
- Istražiti jezik, ritam i metaforu kao alate za emotivno povezivanje.
- Kreirati kratke performativne forme inspirisane poetskim tekstom.
- Upoznati primere dobre prakse u pozorištu i plesu koji promovišu rodnu ravnopravnost.

Ishodi učenja:
- Razvijanje sposobnosti izražavanja vrednosti, iskustava i vizija kroz poeziju.
- Prevođenje pisanog teksta u pokret, gest i telesni izraz.
- Razvoj individualnog i partnerskog kreativnog rada.
- Učenje kroz primere feminističkih i intersekcionalnih pozorišnih i plesnih praksi.
- Jačanje svesti o tome kako umetnost može da preispituje dominantne narative i doprinese inkluziji.

Aktivnost	Trajanje	Uputstva
Razgibavanje – igra za razbuđivanje	20 min	Povedite kratku igru zasnovanu na pokretu ili ritmu kako biste osvežili fokus i podstakli razigranost i energiju u grupi.
Rad sa poezijom: „Equality“ – Maya Angelou	40 min	Podelite učesnicima pesmu „Equality“. Zamolite ih da podvuku stihove ili fraze koje ih posebno dotiču. Najpre rade individualno, odgovarajući na tekst kroz glas ili pokret. Zatim se uparuju i spajaju svoje ideje u kratke duetske performanse.
Duetski nastupi	40 min	Postavite atmosferu i „scenu“ za izvođenje. Nakon svakog dueta ostavite prostor za kratak razgovor i razmenu utisaka.
Primeri dobre prakse	60 min	Podelite video-odlomke iz odabranih feminističkih pozorišnih i plesnih predstava (npr. SHE. Ahead of Her Time, Still to Come, Si(e)si). Facilitirajte razgovor uz pitanja: *– Koje teme se pojavljuju?* *– Koji oblici otpora ili ponovnog osmišljavanja stvarnosti se koriste?* *– Na koji način telo „govori“?*

Potrebni materijali:

- Kopije pesme Maye Angelou "Jednakost" (Equality)
- Olovke, papir
- Projektor i zvučnici za gledanje videa
- Plejlista ili lista linkova za video zapise (pripremljenih na osnovu vaših primera dobre prakse)
- Otvoren prostor za kretanje

Jednakost (Equality), Maya Angelou

Tvrdiš da me vidiš mutno
kroz staklo koje ne sija,
iako stojim pred tobom uspravno,
postrojena, u koraku sa vremenom.
Priznaješ da me čuješ tek slabo,
kao šapat koji ne dopire do tebe,
dok moji bubnjevi nose poruku
i ritmovi se nikada ne menjaju.

Jednakost — i biću slobodna.
Jednakost — i biću slobodna.

Proglašavaš moje puteve razuzdanim,
kažeš da prelazim s čoveka na čoveka,
ali ako sam za tebe tek senka,
kako bi me ikada mogao razumeti?
Živeli smo bolnu istoriju,
poznajemo sramnu prošlost,
ali ja nastavjam da koračam napred,
dok ti stalno zaostaješ.

Jednakost — i biću slobodna.
Jednakost — i biću slobodna.

Skini poveze sa svojih očiju,
izvadi čepove iz svojih ušiju,
i priznaj da si čuo moj plač,
i prihvati da si video moje suze.
Čuj tempo koji ne može da se ignoriše,
čuj kako mi krv pulsira u venama.
Da, moji bubnjevi tuku svake noći,
i ritmovi se nikada ne menjaju.

Jednakost — i biću slobodna.
Jednakost — i biću slobodna.

Rodna ravnopravnost kroz savremeni ples i teatar

Ove odabrane predstave pokazuju kako savremeni teatar i ples mogu da se bave rodnom ravnopravnošću — kroz telo, prostor, pokret i narativ. Svaki od ovih primera dovodi u pitanje postojeće norme, povraća potisnute priče i širi prostor za feministički i kvir umetnički izraz. Ovi radovi mogu poslužiti kao inspiracija, refleksivni materijal ili polazište za grupnu diskusiju u okviru vaših obuka.

Da-i-Da (Si-e-SI)**– Plesna trupa SilkFluegge**
Koreograf: Silke Grabinger
Produkcija: SilkFluegge, Linz, Austrija

Ova pozorišna predstava zasnovana na brejkdensu istražuje rodno obeležene obrasce kretanja B-girls plesačica i propituje načine na koje se izvođačice prilagođavaju ili suprotstavljaju fizičkim kodovima koji se tradicionalno vezuju za muškost. Polazeći od stvarnih iskustava žena uzrasta od 8 do 38 godina, predstava istražuje identitet, vidljivost i moć unutar kulture uličnog plesa.
Si(e)Si vraća prostor ženama u žanru kojim dominiraju muškarci i predlaže novi, telesno osvešćen plesni jezik koji daje prednost autentičnom izrazu u odnosu na imitaciju.

ZĀĀR – Ulduz Ahmadzadeh / PARASOL
Koreograf: Ulduz Ahmadzadeh
Produkcija: Atash, Beč, Austrija

Inspirisana transkontinentalnim ritualima Zaar, predstava ZĀĀR predstavlja visceralno plesno-pozorišno putovanje kroz kulturno pamćenje, trans i transformaciju. Rad povezuje zapadnoazijsko plesno nasleđe sa savremenim izrazom, stvarajući feminističku kosmologiju koja obuhvata duhovnu opsednutost i telesni otpor. Predstava otvara prostor u kojem rodna fluidnost, poreklo i kolektivni ritual postaju kanali i za isceljenje i za provokaciju.

Tek dolazi (Still To Come**) – Ana Dubljević & saradnici**
Koreografi: Rahel Barra, Ida Daniel, Ana Dubljević, Frida Laux, Zrinka Užbinec
Produkcija: Ana Dubljević, Marijana Cvetković, Beograd, Srbija

STILL TO COME je hrabra, poetska i duboko utelovljena feministička naučnofantastična predstava. Brišući granice između tela i jezika, ovaj rad poziva publiku u spekulativni, užitkom vođeni pejzaž u kojem mekoća, višestrukost i radikalna intimnost postaju činovi otpora. Predstava destabilizuje rodne binarnosti i vraća erotizam kao prostor imaginacije, kvir izraza i transformacije.

Radovi DAH Teatra (Srbija)

Ove predstave DAH Teatra integrišu istraživački rad, pripovedanje i društvenu kritiku kako bi osnažile i učinile vidljivim glasove žena u kulturi, istoriji i svakodnevnom životu.

ONA. Ispred svog vremena
Hibridna predstava–instalacija koja slavi pionirke srpske istorije i kulture čiji su doprinosi često ostajali zanemareni u kolektivnom pamćenju. Kroz kombinaciju videa, fotografije i izvođenja uživo, SHE rekonstruiše istorijske narative i potvrđuje kontinuitet ženskog stvaralaštva i delovanja kroz generacije.

Za tvoje dobro
Dekonstruišući bajke, ova predstava se suočava sa normalizovanim oblicima rodno zasnovanog nasilja i poziva publiku na promišljanje detinjstva, socijalizacije i uskraćivanja prava mladima. Kroz mit i metaforu, For Your Own Good dovodi u pitanje pasivno prihvatanje nepravde i podstiče građansku hrabrost.

DADINE ŽENE
Dekonstruišući bajke, ova predstava se suočava sa normalizovanim oblicima rodno zasnovanog nasilja i poziva publiku na promišljanje detinjstva, socijalizacije i uskraćivanja prava mladima. Kroz mit i metaforu, For Your Own Good dovodi u pitanje pasivno prihvatanje nepravde i podstiče građansku hrabrost.

REFERENCE

Boal, A. (1979). Theatre of the Oppressed. London: Pluto Press.

Dewey, J. (1934). Art as Experience. New York: Minton, Balch & Company.

Freire, P. (1970). Pedagogy of the Oppressed. New York: Herder & Herder.

Global Education Network Europe (GENE). (2018). Global Education in Europe to 2050. https://gene.eu

Illeris, K. (2003). The Three Dimensions of Learning: Contemporary Learning Theory in the Tension Field between the Cognitive, the Emotional and the Social. Frederiksberg: Roskilde University Press.

Mezirow, J. (1991). Transformative Dimensions of Adult Learning. San Francisco: Jossey-Bass.

Oxfam. (2015). Education for Global Citizenship: A Guide for Schools. https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620105/edu-global-citizenship-schools-guide-091115-en.pdf

Taylor, E. W. (2008). Transformative Learning Theory. In S. B. Merriam (Ed.), Third Update on Adult Learning Theory: New Directions for Adult and Continuing Education, No. 119, pp. 5–15.

UNESCO. (2010). Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education.

UNESCO. (2015). Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993

UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2019). Embracing a Culture of Lifelong Learning. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374112

KONTAKTIRAJTE NAS

Izdavač i vodeći partner konzorcijuma Pirouette 2 projekta.
LDA Mostar, erasmusplus@ldamostar.org

UREDNIČKI TIM
Magnet (Veliki Gaj, Srbija), Jelena Ristić, jelena@magnet.house
NGO Nest Berlin (Berlin, Nemačka), Christian Porstner, admin@ngonest.de

AUTORI
Xenia Koutentaki, Magnet Srbija, xeniagreece@gmail.com
Nađa Duhaček, Magnet Srbija, nadjaduhacek@gmail.com
Tony Morabito, NGO Nest Berlin, tony.project.lux@gmail.com
Ivana Milenović, Dah Teatar Srbija, iiwaannaa@yahoo.com

PIROUETTE 2 PARTNERI
LDA Mostar, Bosna i Hercegovina, www.ldamostar.org
Redial Partnership, Irska, www.redialpartnership.org
Anibar, Kosovo, www.anibar.org
NGO Nest Berlin, Njemačka, www.ngonest.de
Optimisti, Crna Gora, Facebook @optimisti.niksic
Magnet, Srbija, www.magnet.house

ODRICANJE OD ODGOVORNOSTI:
Finansirano sredstvima Evropske unije. Izneti stavovi i mišljenja pripadaju isključivo autorima i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije ili Izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Evropska unija niti EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Co-funded by
the European Union

Република Србија
Министарство туризма и
омладине

Local Democracy
Agency Mostar

phase II Pirouette

www.pirouetteproject.org
2025